

RAAP-NOTITIE 2667

Plangebied Hengelderweg 6 te Didam

Gemeente Montferland

**Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en
inventariserend veldonderzoek**

Colofon

Opdrachtgever: Van Westreenen Adviseurs BV

Titel: Plangebied Hengelderweg 6 te Didam, gemeente Montferland; archeologisch
vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek

Status: eindversie

Datum: april 2008

Auteur: *H. Ringenier*

Projectcode: MODI

Bestandsnaam: N02667-MODI.doc

Projectleider: H. Ringenier

Projectmedewerker: G. Zielman BA

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 406651

ARCHIS-waarnemingsnummer: nog niet verleend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 26278

Autorisatie: drs. H.B.G. Scholte Lubberink

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 0294-491 500

Leeuwenveldseweg 5b

telefax: 0294-491 519

1382 LV Weesp

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 5069

1380 GB Weesp

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2008

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Van Westreenen Adviseurs BV heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in januari 2008 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met geplande nieuwbouw in plangebied Hengelderweg 6 te Didam in de gemeente Montferland. Doel van dit onderzoek was allereerst het middels bureauonderzoek verwerven van informatie over bekende en te verwachten archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen. Het doel van het veldonderzoek was vervolgens die verwachting te toetsen en, voor zover mogelijk, een eerste indruk te geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging van eventueel aangetroffen archeologische vindplaatsen.

De ondiepe geologische ondergrond van het plangebied wordt gevormd door zwak siltig, goed gesorteerd zand dat kan worden aangemerkt als dekzand. Ter plaatse van de huidige boerderij en de bedrijfsruimten is de bodemopbouw volledig verstoord. In het onbebouwde deel van het plangebied is een relatief gave bodemopbouw aangetroffen. Het gaat om een BC-horizont in de top van het dekzand. Deze laag wordt afgedekt door een pakket donkerbruine, humeuze grond met een wisselende dikte. Het betreft een cultuurdek dan wel een hoge enkeerdgrond (plaggendek).

Tijdens het veldonderzoek zijn relevante archeologische indicatoren aangetroffen. Het gaat om een fragment vuursteen dat geïnterpreteerd is als prehistorisch bewerkingsafval. Voorts zijn een stuk handgevormd aardewerk en een fragment verbrande leem gevonden. Slechts het aardewerk is globaal te dateren in de periode IJzertijd t/m Late Middeleeuwen. De archeologische indicatoren zijn aangetroffen in het cultuurdek. Bovendien is aan de oppervlakte een middeleeuwse scherf aangetroffen. Gezien het ontbreken van diagnostische kenmerken kan deze vondst niet nader gedateerd worden dan in de periode 9e t/m 12e eeuw. Enkele aardewerkscherven, afkomstig uit het cultuur- of plaggendek, zijn zeer waarschijnlijk indicatief voor de ouderdom van deze afdekkende lagen. Het betreft scherven met een datering in de (late) 18e en 19e eeuw.

Het archeologisch onderzoek heeft aanwijzingen opgeleverd voor de mogelijke aanwezigheid van archeologische resten uit diverse perioden in plangebied Hengelderweg 6. Indien de geplande nieuwbouw gepaard gaat met bodemingrepen waardoor eventuele resten in ernstige mate verstoord of geheel vernietigd worden, wordt aanbevolen voorafgaand hieraan een waarderend archeologisch onderzoek door middel van proefsleuven uit te laten voeren.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Van Westreenen Adviseurs BV heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in januari 2008 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met realisatie van nieuwbouw in plangebied Hengelderweg te Didam in de gemeente Montferland. Het onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het bureauonderzoek was het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen. Doel van het veldonderzoek was het toetsen van die archeologische verwachting en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging van eventueel aangetroffen archeologische resten.

1.2 Plangebied

Het plangebied Hengelderweg 6 (ca. 1,2 ha) ligt direct ten westen van de bebouwde kom van Didam (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 40F van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 205.350/438.940. Ten tijde van het onderzoek was het plangebied ten dele bebouwd/verhard en deels in gebruik als grasland.

1.3 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek. Het veldonderzoek is beperkt gebleven tot een karterend booronderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen die gelden in de archeologische beroepsgroep c.q. de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1 (KNA). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), die valt onder de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>). In het kader van het Interimbeleid werkt RAAP onder de opgravingsvergunning van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM). Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (zie literatuurlijst). Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het plangebied is het ARCHEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) geraadpleegd.

2.2 Resultaten

Geomorfologie en bodem

Het plangebied ligt geomorfologisch gezien in een dekzandlandschap dat gekenmerkt wordt door het voorkomen dekzandruggen en -kopjes (De Lange & Ten Cate, 1985). De bodem bestaat uit een hoge bruine enkeerdgrond (Stiboka, 1975). Deze bodem kenmerkt zich door een humeus cultuurdek met een minimale dikte van 0,5 m, doorgaans ook wel plaggendek genoemd. Deze bodems bevinden zich meestal op de hogere delen van het landschap. Het plaggendek is van antropogene oorsprong en ontstaan door het langdurig bemesten met plaggen en/of potstalmest. In Oost-Nederland dateren plaggendecken veelal uit de Nieuwe tijd (Spek, 2004).

Archeologie en historie

In ARCHIS staan meerdere archeologische vindplaatsen geregistreerd uit (de directe omgeving van) het plangebied. Het gaat onder meer om nederzettingsresten uit de periode IJzertijd t/m Vroege Middeleeuwen afkomstig van een als archeologisch monument aangemerkt terrein direct ten zuiden van het plangebied (ARCHIS-waarnemingsnummers 1360 t/m 1363, 21538 en 21359). Bovendien zijn in de buurt van het plangebied vondsten aangetroffen uit de Steentijd (ARCHIS-waarnemingsnummer 22344), de Romeinse tijd (ARCHIS-waarnemingsnummer 22341) en de Middeleeuwen (ARCHIS-waarnemingsnummers 3348 en 3363). Uit historisch-topografische kaarten blijkt dat het plangebied in het midden van de 19e eeuw niet bebouwd was (Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990); deze situatie was aan het begin van de 20e eeuw ongewijzigd (ROBAS Producties, 1989).

Archeologische verwachting

Op basis van de landschappelijke en archeologische gegevens gold bij aanvang van het veldonderzoek voor het plangebied een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit alle perioden. Gezien de landschappelijke situatie worden eventuele archeologische resten aan de basis van het plaggendek of in de top van het dekzand verwacht.

3 Veldonderzoek

3.1 Methoden

Tijdens het veldonderzoek zijn 19 boringen verricht (figuur 1). Doorgaans worden bij een inventariserend veldonderzoek de boringen in een grid van 40 bij 50 m geplaatst. Door de beperkte omvang van het plangebied en de aanwezigheid van bebouwing kon deze methode niet worden toegepast. Met de beperking van de bebouwde en verharde oppervlakte zijn in het plangebied de boringen zo gelijkmatig mogelijk verdeeld. De gehanteerde methode wordt geschikt geacht voor het opsporen van de meeste in dit gebied te verwachten grote, vondstrijke nederzettingsterreinen uit de periode IJzertijd t/m Late Middeleeuwen. Deze methode is niet geschikt om verkavelingspatronen, graven en andere zeer lokale archeologische resten in kaart te brengen (Tol e.a., 2004).

Er is geboord tot maximaal 1,2 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 15 cm. De boringen zijn lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) beschreven en met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Het opgeboorde materiaal is in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, metaal, bot, verbrande leem en fosfaatvlekken). Er zijn geen monsters genomen. Het opgeboorde materiaal is gezeefd met een zeef met een maaswijdte van 0,4 cm; het zeefresidu is met het blote oog geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren.

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

De ondiepe geologische ondergrond van het plangebied wordt gevormd door zwak siltig, goed gesorteerd zand dat gemiddeld veelal op circa 0,55 m -Mv is aangetroffen. Aan de oostzijde van het perceel grasland en tussen de bestaande bebouwing is deze afzetting op een diepte variërend van 0,65 tot 0,8 m -Mv waargenomen (figuur 1: boringen 1, 5, 6 en 16 t/m 19). Het zand kan worden aangemerkt als dekzand. De bovenste bodemlagen ter plaatse van de boerderij en de bedrijfsruimten zijn volledig verstoord (figuur 1: boringen 16 t/m 19). Hier is onder een dunne bouwvoor een sterk geroerd pakket grond waargenomen. Het heterogene karakter van dit pakket en de abrupte, scherpe overgang tussen de verstoorde bodem en het ongestoorde dekzand duiden op een relatief recente verstoring.

In het onbebouwde deel van het plangebied is een relatief gave bodemopbouw aangetroffen. Het gaat om een circa 0,2 m dikke BC-horizont in de top van het

dekzand. Deze laag wordt afgedekt door een cultuurdek en een dunne bouwvoor. Veelal gaat het om donkerbruin, humeuze grond met dikte van circa 0,35 m. Aan de oostzijde van het grasland bedraagt de dikte van deze beide lagen 0,5 tot 0,6 m (figuur 1: boringen 1, 5 en 6). In bodemkundig opzicht is alleen hier sprake van een hoge enkeerdgrond. In het overige deel van het grasland is de cultuurlaag in principe te dun om aangemerkt te worden als hoge enkeerdgrond. Mogelijk weer spiegelt dit een historische situatie, waarbij een groot deel van het onbebouwde perceel nooit verder is opgehoogd. Het kan ook zijn dat de hoge enkeerdgrond zich uitstreckte over het gehele perceel, maar dat als gevolg van egalisaties de top van het plaggendek is verdwenen.

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn in 2 boringen relevante archeologische indicatoren aangetroffen. Het gaat om een fragment vuursteen dat geïnterpreteerd is als bewerkingsafval (figuur 1: boring 13). Het stuk vuursteen kan niet nader gedateerd worden dan in de periode Laat Paleolithicum t/m Bronstijd. Voorts zijn een stuk handgevormd aardewerk en een fragment verbrande leem gevonden (figuur 1; boring 14). Slechts het fragment aardewerk is globaal te dateren in de periode IJzertijd t/m Late Middeleeuwen. De archeologische indicatoren zijn aangetroffen in het circa 0,35 m dikke cultuurdek. Bovendien is in de directe omgeving van boring 9 aan de oppervlakte een scherp aangetroffen van zogenaamd Pingsdorf-aardewerk (figuur 1). Gezien het ontbreken van diagnostische kenmerken kan deze vondst niet nader gedateerd worden dan in de periode 9e t/m 12e eeuw. Een aantal aardewerkscherven, afkomstig uit het cultuur- of plaggendek, is zeer waarschijnlijk indicatief voor de ouderdom van deze afdekkende lagen. Het gaat om scherven met een datering in de (late) 18e en 19e eeuw.

Het bovenstaande in ogenschouw nemend, is in het plangebied in de Nieuwe tijd een plaggendek dan wel een cultuurdek ontstaan. Het voorkomen van diverse archeologische indicatoren duidt erop dat dit pakket opgebrachte grond mogelijk nederzettingsresten uit verschillende archeologische perioden afdekt. Gezien de aard van het vondstmateriaal zou het kunnen gaan een nederzetting uit de Vroege of Late Middeleeuwen. De aanwezigheid van een fragment geïmporteerd Pingsdorf-aardewerk wijst hierop. Het stukje handgevormd aardewerk en de verbrande leem zouden evenzeer binnen deze tijdspanne kunnen vallen. Het is echter niet ondenkbaar dat laatstgenoemde indicatoren een andere archeologische periode vertegenwoordigen. De aanwezigheid van het fragment vuursteen vormt mogelijk een aanwijzing voor het voorkomen van een nederzetting uit de Steentijd.

Op grond van de spreiding van de vondsten lijkt de zone waarbinnen nederzettingsresten verwacht worden zich te beperken tot een deel van het onbebouwde perceel aan de westzijde van het plangebied.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

In overeenstemming met wat verwacht werd op basis van het bureauonderzoek (hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de alle perioden; zie § 2.2) zijn tijdens het archeologisch vooronderzoek aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van archeologische resten in een deel van plangebied Hengelderweg 6.

De ondiepe geologische ondergrond van het plangebied bestaat uit dekzand. In een groot deel van het plangebied bestaat de ongestoorde bodem uit een dun cultuurdek dan wel een hoge enkeerdgrond. Dit opgebrachte pakket grond rust op een BC-horizont die zich in de top van het dekzand heeft gevormd. In het bebouwde en verharde deel van het plangebied zijn de bodemlagen geheel verstoord. Archeologische indicatoren, aangetroffen in het cultuurdek en aan het maaiveld wijzen mogelijk op het voorkomen van nederzettingsresten in een deel van het plangebied. Mogelijk gaat het om grondsporen uit de periode IJzertijd t/m Late Middeleeuwen, waarbij de indicatoren lijken te wijzen in de richting van de Vroege of Late Middeleeuwen. Bovendien zijn archeologische resten uit de Steentijd niet uit sluiten.

4.2 Aanbevelingen

Het onderzoek heeft aanwijzingen opgeleverd voor de mogelijke aanwezigheid van archeologische resten uit diverse perioden in het plangebied. Indien de geplande nieuwbouw gepaard gaat met bodemingrepen die dieper reiken dan 0,35 m -Mv, waardoor eventuele resten in ernstige mate verstoord of geheel vernietigd worden, wordt aanbevolen voorafgaand hieraan een waarderend archeologisch onderzoek door middel van proefsleuven uit te laten voeren. Dit om in een vroeg stadium over voldoende gegevens te kunnen beschikken op grond waarvan het bevoegd gezag een besluit kan nemen met betrekking tot het al dan niet (geheel) opgraven van de vindplaats. De zone waarvoor proefsleuvenonderzoek wordt aanbevolen staat aangegeven op figuur 1. In bijlage 2 worden de voorwaarden uiteengezet waaraan een proefsleuvenonderzoek dient te voldoen.

Voor het deel van het plangebied waar geen archeologische indicatoren zijn aangetroffen, wordt geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Literatuur

- Lange, G.W. de & J.A.M. ten Cate, 1985. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 40 Arnhem*. Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- ROBAS Producties, 1989. *Historische Atlas Gelderland. Chromotopografische Kaart des Rijks, schaal 1:25.000*. ROBAS Producties, Den IJp.
- Spek, Th., 2004. *Het Drentse esdorpenlandschap. Een historisch-geografische studie*. Dissertatie. Matrijs/Stichting het Drentse landschap, Utrecht/Assen
- Stiboka, 1975. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij de kaartbladen 40 West Arnhem en 40 Oost Arnhem*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Tol, A., P. Verhagen, A. Borsboom & M. Verbruggen, 2004. Prospectief boren; een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie. *RAAP-rapport 1000*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland, schaal 1:50.000; Deel 3: Oost-Nederland 1830-1855*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

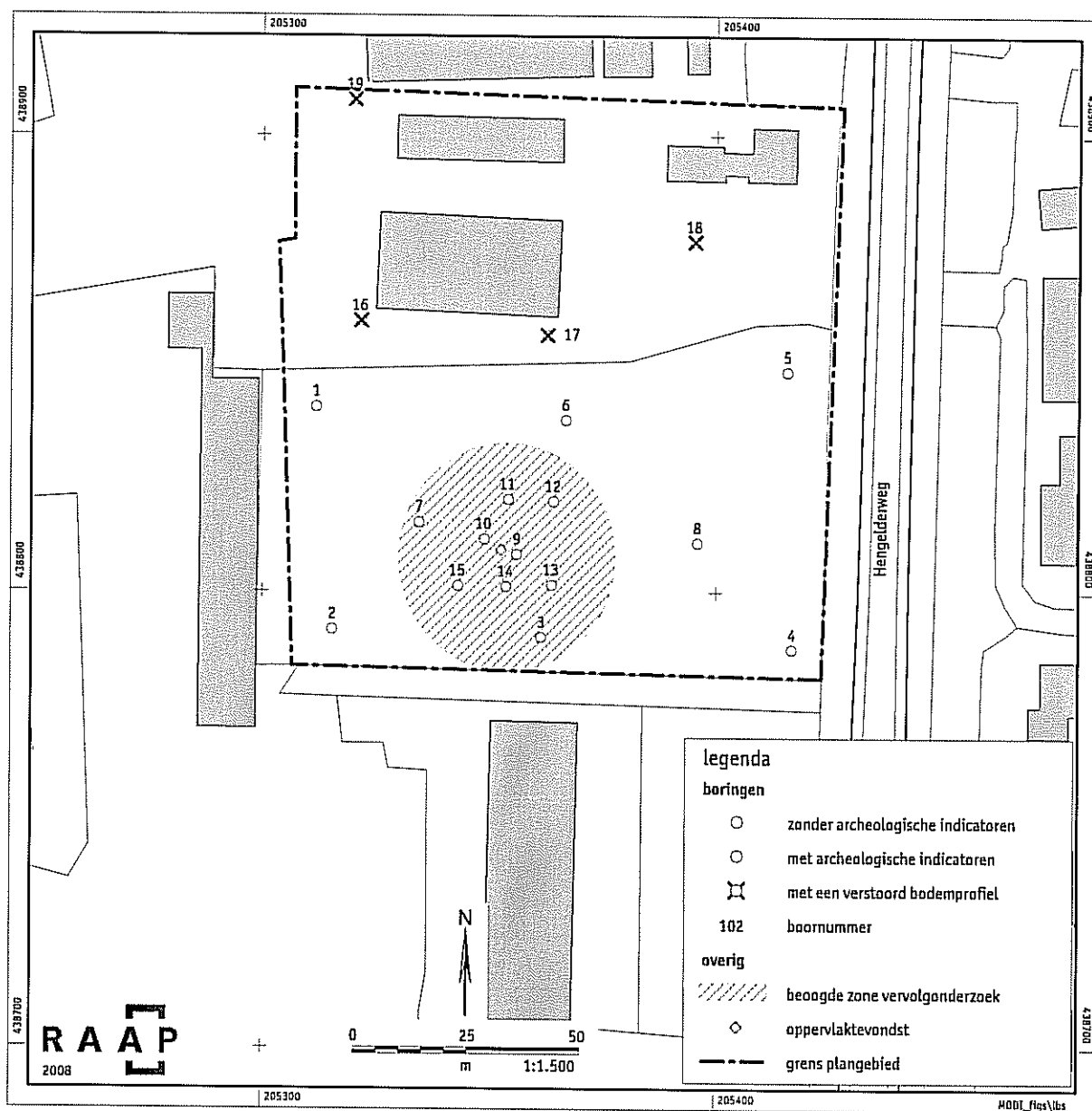
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

Figuur 1. Resultaten booronderzoek.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Bijlage 1. Boorbeschrijvingen.

Bijlage 2. Voorwaarden archeologisch proefsleuvenonderzoek.

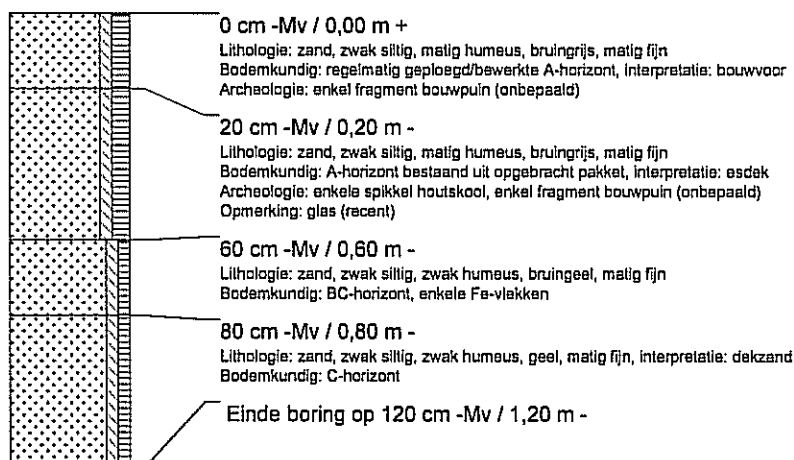

Figuur 1. Resultaten booronderzoek.

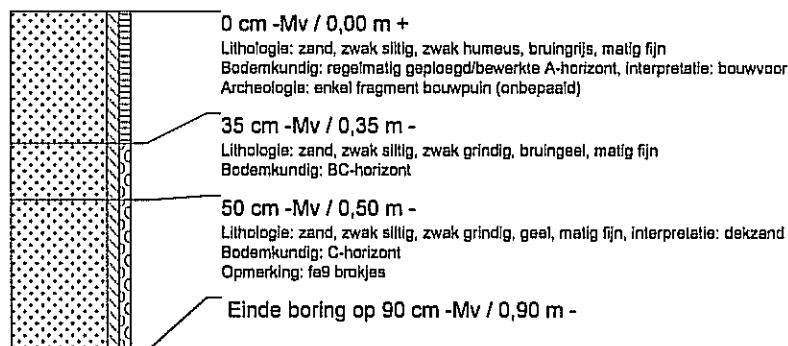
Bijlage 1: Boorbeschrijvingen

boring: MODI-1

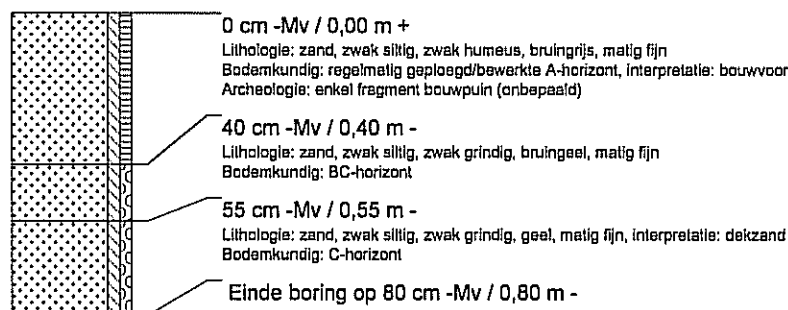
beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: MODI-2

beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

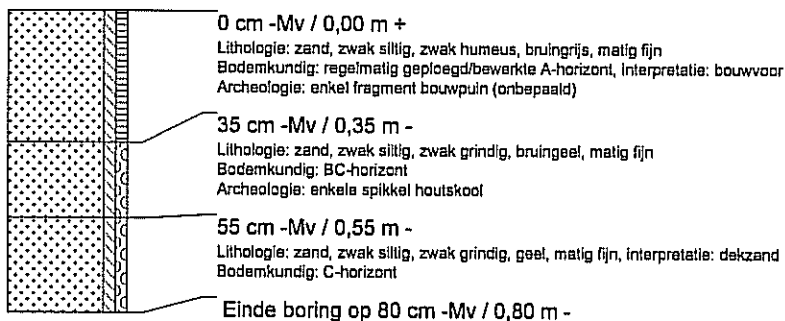
boring: MODI-3

beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

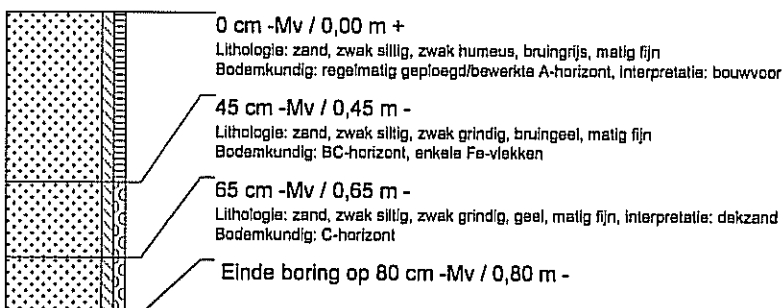

boring: MODI-4

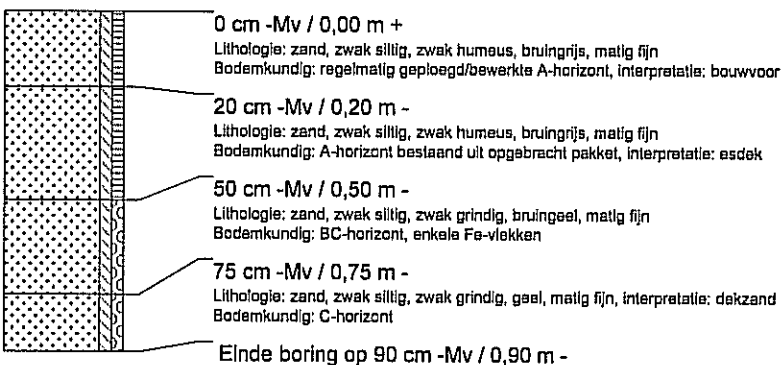
beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: MODI-5

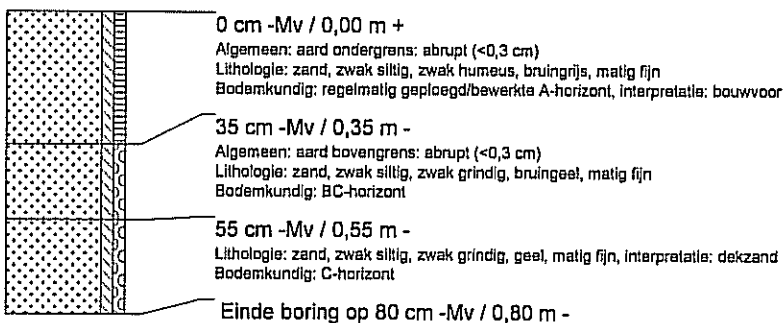
beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: MODI-6

beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

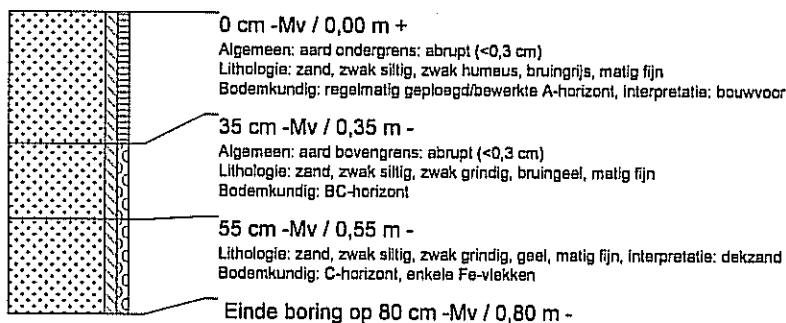
boring: MODI-7

beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

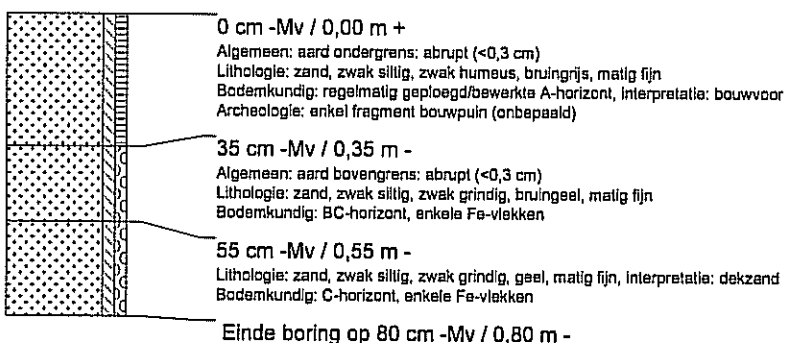

boring: MODI-8

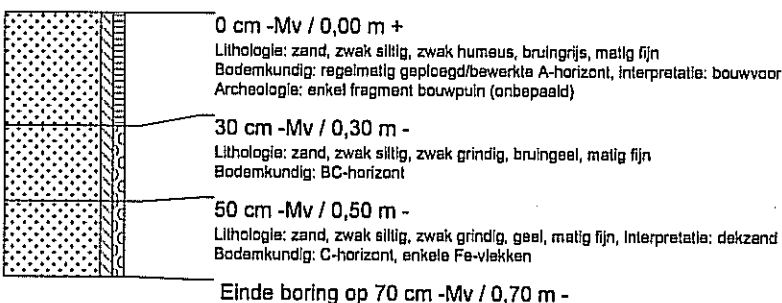
beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: MODI-9

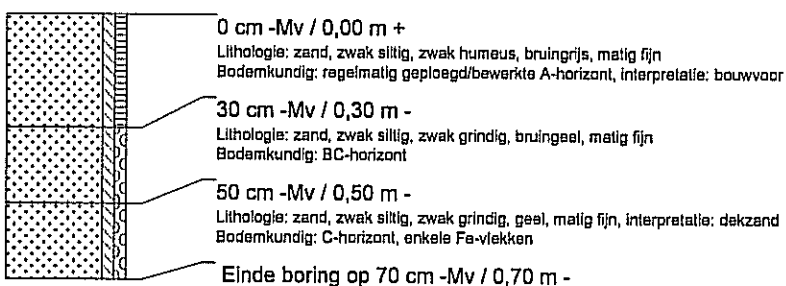
beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: MODI-10

beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

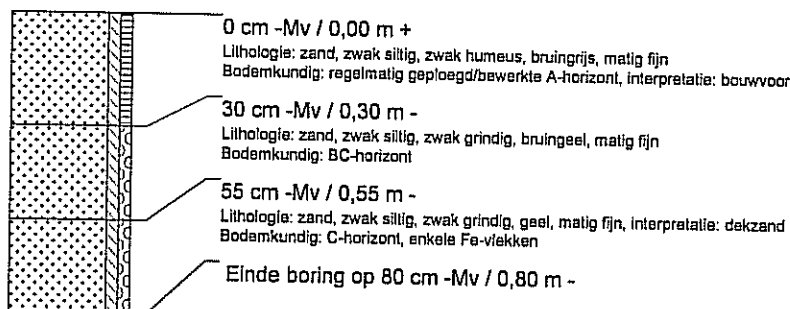
boring: MODI-11

beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

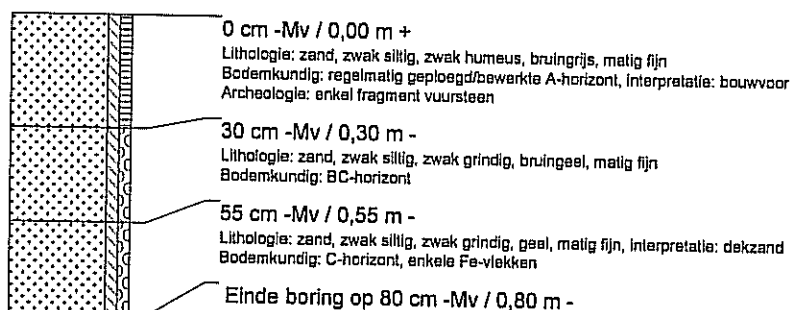

boring: MODI-12

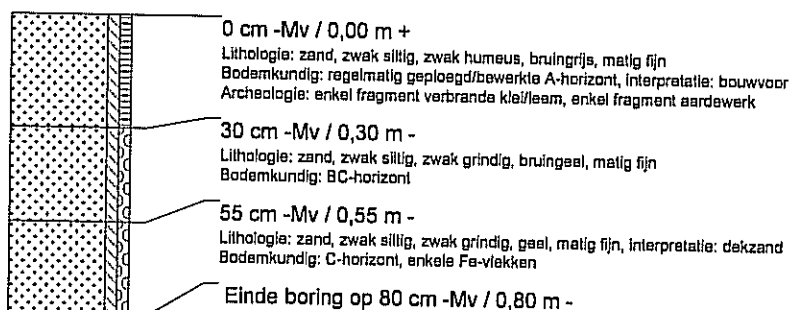
beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: MODI-13

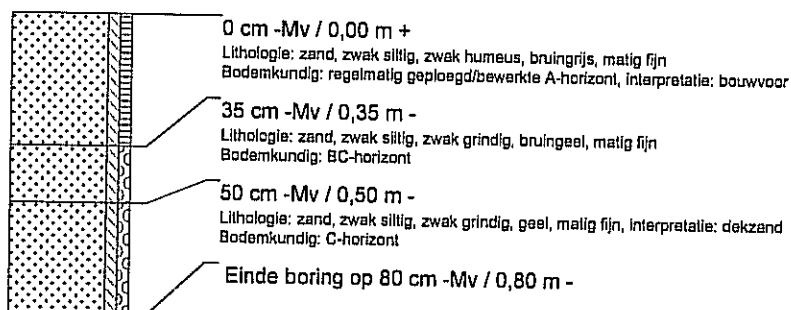
beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: MODI-14

beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

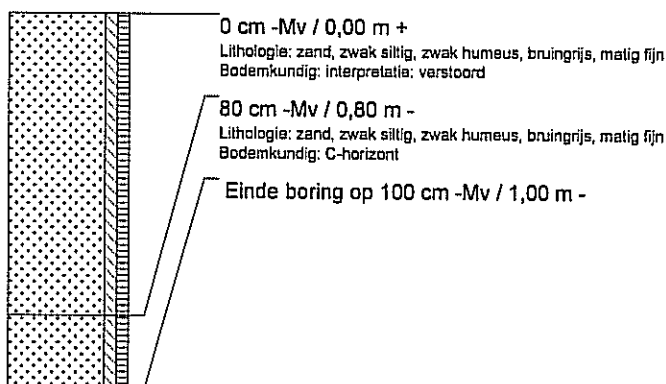
boring: MODI-15

beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

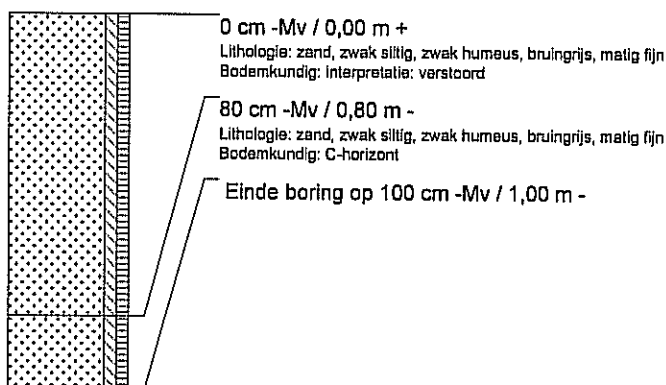

boring: MODI-16

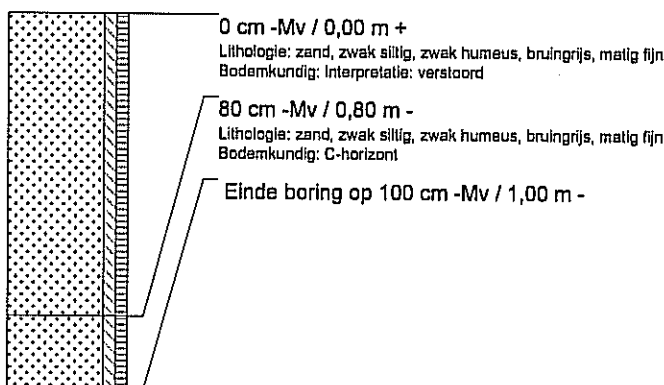
beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: MODI-17

beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

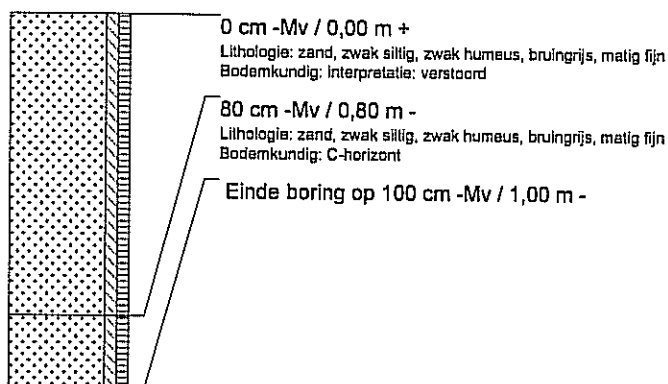
boring: MODI-18

beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: MODI-19

beschrijver: HR, datum: 4-3-2008, hoogte: 0,00, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

Bijlage 2: Voorwaarden archeologisch proefsleuven- onderzoek

Inleiding

Een proefsleuvenonderzoek is een vorm van waarderend onderzoek waarbij van de te vergraven vindplaats de fysieke criteria gaafheid en conservering en de inhoudelijke criteria zeldzaamheid, ensemblewaarde en informatiewaarde dienen te worden vastgesteld. Voor uitvoering van een proefsleuvenonderzoek dient een Programma van Eisen (PvE) te worden opgesteld dat is goedgekeurd door het bevoegd gezag. In het PvE dient in detail de werkprocedure en plan van aanpak te worden beschreven. Sturend hierin zijn de verkregen resultaten van het karterend veldonderzoek en eventueel overige beschikbare gegevens betreffende de vindplaats.

Werkzaamheden

Een archeologisch proefsleuvenonderzoek dient te bestaan uit de volgende onderdelen:

- a. voorbereiding;
- b. veldwerk;
- c. data- en vondstverwerking;
- d. rapportage.

Ad a. Voorbereiding

De voorbereiding bestaat uit een kort bureauonderzoek met inventarisatie van bodemkundige/geologische en archeologische gegevens van de vindplaats(en), het maken van werkkaarten alsmede het organiseren en afstemmen van de planning met de uitvoerenden.

Ad b. Veldwerk

Het proefsleuvenonderzoek dient te worden uitgevoerd conform het PvE, de specificaties veldwerk van de RACM en de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1 (KNA).

Ad c. Data- en vondstverwerking

De resultaten van het proefsleuvenonderzoek dienen te worden geanalyseerd en verwerkt. Daartoe behoort het schoonmaken en beschrijven van vondsten en het uitwerken van de gefotografeerde en/of opgetekende sporen en profielen. Documenten, foto's, tekeningen en vondsten zullen na afronding van het onderzoek conform de actuele richtlijnen worden overgedragen aan het archeologisch depot van de provincie Gelderland. De resultaten van het proefsleuvenonderzoek worden (verplicht) ingevoerd in het archeologisch registratiesysteem ARCHIS van de RACM.

Ad. d. Rapportage

De resultaten van het proefsleuvenonderzoek dienen te worden gerapporteerd. Verslag wordt gedaan van de uitgevoerde werkzaamheden en de onderzoeksresultaten.

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

RAAP-RAPPORT 1989

Plangebied Hengelderweg te Didam
Gemeente Montferland
Archeologisch vooronderzoek: een
inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Colofon

Opdrachtgever: Van Westreenen Adviseurs B.V.

Titel: Plangebied Hengelderweg te Didam, gemeente Montferland; archeologisch
vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)

Status: 1e concept

Datum: september 2009

Auteurs: *D. Kastelein MA & drs. S.W. Jager*

Projectcode: MODI2

Bestandsnaam: RA1989_MODI2.doc

Projectleider: drs. S.W. Jager

Projectmedewerkers: drs. D. Kastelein & ir. E.H. Boshoven

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: 406651

ARCHIS-waarnemingsnummers: nog niet verleend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 35908

Autorisatie: drs. F. de Roode

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwendeldseweg 5b

telefoon: 0294-491 500

1382 LV Weesp

telefax: 0294-491 519

Postbus 5069

E-mail: raap@raap.nl

1380 GB Weesp

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2009

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Van Westreenen Adviseurs B.V. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 10 juli 2009 in verband met voorgenomen bouwwerkzaamheden een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven) uitgevoerd in plangebied Hengelderweg 6 te Didam in de gemeente Montferland. Het doel van dit onderzoek was het toetsen en aanvullen van de gespecificeerde archeologische verwachting van een deel van het plangebied waar eerder uitgevoerd archeologisch bureau- en booronderzoek aanwijzingen heeft opgeleverd voor de mogelijke aanwezigheid van archeologische resten. Daartoe diende het proefsleuvenonderzoek allereerst na te gaan in hoeverre ter plaatse inderdaad archeologische grondsporen aanwezig zijn. In het verlengde hiervan diende het onderzoek meer inzicht te verschaffen in de aard, kwaliteit, datering, omvang en diepteligging van het (mogelijk) aanwezige bodemarchief.

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat ter hoogte van het gebied waar het proefsleuvenonderzoek betrekking op had, geen (of nauwelijks) archeologische waarden in het geding zijn. Afgezien van een enkel subrecent grondspoor en een handvol vondsten uit de IJzertijd-Romeinse tijd en de Late Middeleeuwen - materiaal dat geïnterpreteerd kan worden als de neerslag van activiteiten vanuit een nabijgelegen woongebied - zijn er geen archeologische indicatoren aan het licht gebracht. De ondergrond bestaat ter plekke uit dekzand, dat zich - kennelijk - binnen het bereik van overstromingen vanuit het rivierengebied bevond. Dat kan worden afgeleid uit de wat kleiige bouwvoor en de aanwezigheid van grindjes in de bovengrond, in samenhang met een zeer compacte structuur van de bovengrond. In oostelijke richting nemen zowel de grindjes als de compactheid van de bodem geleidelijk af, terwijl een dunne plaggenophoging hier laat zien dat in deze zone eeuwen geleden de eerste akkers zijn aangelegd.

Gezien de resultaten van het proefsleuvenonderzoek en het booronderzoek dat hieraan vooraf ging, is er geen aanleiding vanuit archeologisch oogpunt een zwaarwegend belang aan het plangebied toe kennen. De voorziene nieuwbouw kan, afgezet tegen de belangen van de archeologische monumentenzorg, dan ook zonder bezwaren worden uitgevoerd.

Mochten er tijdens de werkzaamheden onverhoeds toch archeologische vondsten aan het licht worden gebracht, dan is het zaak hier conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) melding van te maken bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, i.c. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS). Met betrekking tot de bevindingen van dit proefsleuvenonderzoek kan contact worden opgenomen met de betreffende ambtenaar van de gemeente Montferland, mw. A. Zonneveld, c.q. de deskundig adviseur van de gemeente, drs. M.H.J.M. Kocken, regionaal archeoloog van de Regio Achterhoek (tel.: 0314-321235; email: m.kocken@regio-achterhoek.nl).

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1 Inleiding	5
1.1 Kader en doelstelling.....	5
1.2 Administratieve gegevens.....	6
2 Voorgaand onderzoek.....	8
3 Doel van het onderzoek	9
4 Methode	10
5 Resultaten van het onderzoek	11
5.1 Geologie en bodem	11
5.1.1 Geologie.....	11
5.1.2 Bodemopbouw.....	11
5.2 Archeologie.....	12
5.2.1 Archeologische sporen	12
5.2.2 Mobilia	12
5.2.3 Ruimtelijke verspreiding van het vondstmateriaal	13
5.2.4 Het onderzoeksgebied	13
6 Conclusies en aanbevelingen.....	16
6.1 Conclusies	16
6.2 Aanbevelingen	16
Literatuur.....	17
Gebruikte afkortingen	17
Verklarende woordenlijst.....	17
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen	18

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Van Westreenen Adviseurs B.V. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 10 juli 2009 in verband met voorgenomen bouwwerkzaamheden een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven uitgevoerd in plangebied Hengelderweg 6 te Didam in de gemeente Montferland (figuur 1). Het onderzoek had plaats in dat deel van het plangebied waar tijdens eerder archeologisch onderzoek (een booronderzoek, voortvloeiend uit een bureaustudie) archeologische vondsten aan het licht waren gebracht die verband zouden kunnen houden met nederzettingsactiviteiten (Ringnier, 2008).

Het aanleggen van enkele proefsleuven vloeide logischerwijs voort uit de aanbevelingen van dit eerdere veldonderzoek. Tijdens het booronderzoek werden in het zuidelijk deel van het plangebied, op een perceel grasland, aanwijzingen geconstateerd, die zouden kunnen duiden op (nog intacte) archeologische resten in de ondergrond. Op grond hiervan werd een areaal aangewezen dat een mogelijk archeologisch belang zou vertegenwoordigen. Het proefsleuvenonderzoek spitste zich toe op deze zone. (Elders in het plangebied werden geen archeologische indicatoren aangetroffen of bleek de bodem teveel verstoord.) De archeologische aanwijzingen bestonden uit een stuk bewerkt vuursteen, een (niet nader te dateren) aardewerkfragment, een fragment verbrande leem en een scherp zogeheten Pingsdorf-aardewerk (stammend uit de 9e t/m 12e eeuw). Laatstgenoemde vondst werd aan het oppervlak gevonden. Op grond hiervan werd de conclusie getrokken dat ter plekke (in ieder geval) rekening moet worden gehouden met de neerslag van nederzettingsactiviteiten in de Middeleeuwen. Afgezien van deze vondsten werden in de verstoorde (c.q. opgebrachte) bovenlaag bouwvoor nog aardewerkscherven uit de (late) 18e en 19e eeuw aangetroffen. Deze kunnen in verband worden gebracht met het meer recente gebruik van het plangebied dat in zijn totaliteit een oppervlak van ca. 1,2 hectare beslaat.

Afgezien van de hierboven genoemde vondsten werd geconstateerd dat de bodemopbouw in het gebied waar dit aanvullende veldonderzoek betrekking op heeft, dusdanig is dat ter plaatse nog (deels) intacte grondsporen en andere archeologisch relevante zaken kunnen worden verwacht. Deze bevinden zich in dat geval onder een 30-45 cm dikke bouwvoor, in de top van het dekzand. Aan de noordzijde van het perceel grasland werd (plaatselijk) een dun plaggendek vastgesteld, terwijl ter hoogte van het boerenerf de bovengrond aanzienlijk verstoord bleek te zijn (tot ca. 80 cm -Mv; Ringnier, 2008).

Het booronderzoek leidde tot de aanbeveling om indien de nieuwbouw gepaard zou gaan met grootschalig grondverzet (waardoor het aanwezige bodemarchief in ernstige mate verstoord of zelfs geheel vernietigd zou kunnen worden) hieraan vooraf-

gaand een waarderend onderzoek in de vorm van proefsleuven uit te laten voeren. Op grond hiervan zou het bevoegd gezag (i.c. de gemeente Montferland) tot een zorgvuldige besluitvorming kunnen komen inzake de archeologische waarden in het plangebied, i.c. het deel van het perceel grasland waar deze aanbeveling zich op toespitste.

Voorafgaand aan de uitvoering van het proefsleuvenonderzoek is, conform de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA; <http://www.sikb.nl>), een Programma van Eisen (PvE) opgesteld (Jager, 2009). Dit PvE diende als leidraad voor het onderzoek.

Het doel van dit onderzoek was om allereerst de gespecificeerde archeologische verwachting van het onderhavige deel van het plangebied te toetsen en aan te vullen. Daarbij ging het in eerste instantie om het al dan niet aantonen van archeologische sporen in de ondergrond. Teneinde het bevoegd gezag de mogelijkheid te bieden om tot een gewogen (selectie)besluit te komen, diende het onderzoek zich tevens te richten op de aard, kwaliteit (gaafheid en conservering), datering, omvang en diepteligging van eventueel aanwezige archeologische resten.

Het veldwerk is uitgevoerd op 10 juli 2009. Aan dit onderzoek namen vanuit RAAP Archeologisch Adviesbureau ir. E.H. Boshoven, D. Kastelein MA en drs. S.W. Jager deel. Een kraan werd geleverd door de fa. G. Bulten uit Doetinchem. De uitwerking vond aansluitend op het onderzoek plaats. De onderzoeksdocumentatie en het vondstmateriaal zullen te zijner tijd worden overgedragen aan het depot voor bodemvondsten van de provincie Gelderland te Nijmegen.

Het proefsleuvenonderzoek is uitgevoerd volgens de normen die gelden in de archeologische beroepsgroep c.q. de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1 (KNA), welke wordt beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>). RAAP beschikt over een opgravingvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar tabel 1. Achterin het rapport worden tevens enkele vaktermen beschreven (verklarende woordenlijst).

1.2 Administratieve gegevens

Het plangebied Hengelderweg 6 bevindt zich aan de westzijde van Didam (figuur 1). Ten tijde van het onderzoek was het noordelijke deel ingericht als boerenerv (met een boerderij en bedrijfsruimten die reeds buiten gebruik waren gesteld), terwijl zich ten zuiden hiervan een perceel grasland uitstrekte. Het proefsleuvenonderzoek heeft betrekking op een deel (onderzoeksgebied) in de zuidelijke helft van het plangebied, meer in het bijzonder het perceel grasland waar archeologisch relevante vondsten waren gedaan. Het betreft een gebied met een oppervlakte van (uitgaande

van een vierkant) circa 2500 m². Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 40E van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000).

Vatten we de administratieve gegevens samen, dan leidt dit tot de volgende opsomming:

Gemeente: Montferland

Plaats: Didam

Onderzoeksgebied: een locatie aan de westzijde van de Hengelderweg, min of meer ingeklemd tussen bebouwing

Coördinaten onderzoeksgebied:

Noord	205379.84	438807.53
Oost	205353.71	438833.58
Zuid	205327.84	438807.53
West	205353.71	438781.58

Omvang totale plangebied: ca. 1,2 ha

Omvang onderzoeksgebied proefsleuven: ca. 0,25 ha

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 406651

ARCHIS-waarnemingsnummer: nog niet verleend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 35908

2 Voorgaand onderzoek

In januari 2008 heeft in het plangebied archeologisch onderzoek plaatsgevonden (Ringener, 2008). Dit onderzoek bestond uit een karterend booronderzoek. Hieraan voorafgaand is een bureaustudie uitgevoerd om de geologische, bodemkundige en landschappelijke kenmerken, alsmede de bekende en verwachte archeologische waarden ter hoogte van het plangebied te inventariseren.

Uit het inventariserend veldonderzoek kwam naar voren dat in een deel van de zuidelijke helft van het plangebied archeologische sporen kunnen worden verwacht, in het bijzonder uit de Vroege en Late Middeleeuwen. Gelet op de relatief geringe bodemverstoring ter hoogte van de vondstconcentratie werd het voorts aannemelijk geacht dat deze sporen zich nog in goede staat zouden bevinden.

In deze zone werd een bouwvoor van 30-45 cm dik aangetroffen, rustend op dekzand (zwak siltig, goed gesorteerd zand), waarvan de top werd gevormd door een ca. 20 cm dikke BC-horizont. Ook elders in het zuidelijke deel werd deze waarneming gedaan, met dien verstande dat in twee boringen aanwijzingen werden aangetroffen voor een dun plaggendek (de noordkant van het perceel grasland). Ter hoogte van het boerenerf bleek de bodem te zijn verstoord tot diep in de C-horizont (80 cm -Mv).

Op basis van het uitgevoerde booronderzoek werd aanbevolen ter hoogte van de vondstconcentratie in het zuidelijke deel van het plangebied (waardestellend) archeologisch vervolgonderzoek uit te laten voeren. Daarbij werd gepleit voor een onderzoek door middel van proefsleuven. Aan de hand van een dergelijke onderzoeksmethode kan op betrekkelijk eenvoudige wijze meer inzicht worden verschaft in de kwaliteit, omvang, diepteligging, aard en datering van de (eventueel aanwezige) archeologische grondsporen. Dit biedt vervolgens de mogelijkheid tot een meer gewogen oordeel te komen inzake de archeologische belangen die in (dit deel van) het plangebied aan de orde zijn.

3 Doel van het onderzoek

Het onderzoek met proefsleuven werd, zoals gesteld, aanbevolen naar aanleiding van de resultaten van het voorafgaande veldonderzoek in het plangebied. Het doel van dit onderzoek was het toetsen en aanvullen van de gespecificeerde archeologische verwachting van een deel van het plangebied waar eerder uitgevoerd archeologisch bureau- en booronderzoek aanwijzingen heeft opgeleverd voor de mogelijke aanwezigheid van archeologische resten. Met het proefsleuvenonderzoek werd niet alleen beoogd vast te stellen of zich ter plaatse grondsporen in de ondergrond bevinden, maar ook om hiervan (indien aanwezig) de aard, kwaliteit, datering, omvang en diepteligging te bepalen. De resultaten van dit onderzoek dienen vervolgens door het bevoegd gezag (i.c. de gemeente Montferland) te worden gehanteerd om tot een zorgvuldige afweging van belangen te komen en te bepalen hoe in het verdere traject omgegaan dient te worden met het ter plaatse aanwezige bodemarchief.

Teneinde het proefsleuvenonderzoek tot een succes te maken is in het PVE dat - conform de richtlijnen in het handboek KNA - specifiek hiervoor is opgesteld, een aantal onderzoeksvragen neergelegd. Het onderzoek diende zich allereerst toe te spitsen op deze vragen. Deze luiden als volgt:

1. Zijn in het plangebied archeologische grondsporen aanwezig die (mogelijk) bedreigd worden door de geplande inrichting? En zo ja:
 - a. Wat is de aard en datering (periodisering) daarvan?
 - b. Wat is de verspreiding daarvan?
 - c. Wat de diepteligging daarvan?
 - d. Wat is de gaafheid en conservering daarvan?
 - e. Is binnen de vindplaats onderscheid te maken tussen kerngebied en periferie?
 - f. Kan de vindplaats in relatie worden gebracht met nabijgelegen vindplaatsen c.q. - in ruimer verband - in een regionale context worden geplaatst?
2. Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, wat is de vondstdichtheid en hoe is de conserveringstoestand?
3. Wat is de natuurlijke bodemgesteldheid en in welke mate is het onderzoeksgebied verstoord?
4. Is in het plangebied vervolgonderzoek noodzakelijk en welke methoden zouden hierbij kunnen worden ingezet?
Anders gesteld; op welke manier dient bij eventuele graafwerkzaamheden met archeologische waarden te worden omgegaan?

In § 5.2.4 wordt op al deze vragen afzonderlijk ingegaan.

4 Methode

In het onderzoeksgebied (zuidelijke deel van het plangebied) zijn conform het PVE twee proefsleuven aangelegd. De exacte locaties ervan zijn in het veld bepaald op basis van de uitgangspunten die in het PVE zijn neergelegd. De proefsleuven stonden haaks op elkaar en waren respectievelijk noord-zuid en oost-west georiënteerd. De proefsleuven hadden in totaal een lengte van 106 m (figuur 2). De breedte van de sleuven was 1,8 m (een bakbreedte), waardoor in totaal ca. 190 m² van deze vindplaats is onderzocht. Uitgaande van een vierkant besloeg het onderzoeksgebied ca. 2500 m², waardoor de dekingsgraad van het proefsleuvenonderzoek meer dan 7,5% was.

De proefsleuven werden in één keer aangelegd tot op het archeologisch relevante niveau, t.w. de top van het dekzand en wel zodanig dat een leesbaar vlak werd verkregen (figuur 3); in de praktijk betekende dit op een diepte van ca. 15 cm onder de bouwvoor. Op een hoger niveau werden de waarnemingscondities (met name) negatief beïnvloed door de aanwezigheid van natuurlijke verstoringen en diergangen, evenals een lichte, bruine verkleuring in de top van het zand.

Proefsleuf 1 is vanuit het zuiden naar het noorden werd aangelegd (proefsleuf 1). Deze werkput had een lengte van 49 m. Haaks hierop werd, aansluitend op het 25-meterpunt van proefsleuf 1, naar het westen proefsleuf 2a (met een lengte van 26 m) getrokken, terwijl vervolgens aan de andere kant van proefsleuf 1 de derde werkput (2b) in oostelijke richting werd aangelegd. De lengte van deze proefsleuf bedroeg (gemeten vanuit de oostzijde van proefsleuf 1) 29 m. De breedte van de proefsleuven was circa 1,8 m.

Vervolgens werd het uitgangspunt aangehouden per proefsleuf de sporen en bodemlagen te nummeren. Dit betekende in de praktijk dat er slechts aan één grondspoor een nummer is toegekend, terwijl er drie bodemlagen konden worden onderscheiden (bouwvoor, dekzand en plaggendeek). Voorts is van proefsleuf 1 op twee plekken, nabij de einden, een profielkolom getekend en gefotografeerd, terwijl een vergelijkbare exercitie plaatsvond in werkput 2 (a en b). Op deze wijze is ter plekke de profielopbouw opgetekend en gedocumenteerd (figuur 4 en 5).

De opgravingsvlakken zijn getekend op schaal 1:50. Daarbij is gebruik gemaakt van een lokaal meetsysteem dat door middel van een 06-GPS (grondslagpunten met zwaarden) is ingemeten in het Rijksdriehoeksnet. De hoogte van de aangelegde vlakken is vastgelegd ten opzichte van NAP.

Het enige geregistreerde grondspoor is ingemeten en op de vlaktekening ingetekend (figuur 4). Vervolgens is dit grondspoor gecoupeerd en in profiel getekend. Conform het PVE zijn geen monsters van sporen en lagen genomen voor macrobotanisch onderzoek.

5 Resultaten van het onderzoek

5.1 Geologie en bodem

5.1.1 Geologie

Het plangebied ligt geomorfologisch gezien in een overgangszone van een dekzandareaal (aanduiding: dekzandruggen, al dan niet met een plaggendek) naar het rivierengebied (aanduiding: dekzandvlakte vervlakt door veen en/of overstromingsmateriaal; De Lange & Ten Cate, 1985). Het proefsleuvenonderzoek heeft uitgewezen dat dit inderdaad correct is. De bouwvoor heeft een ietwat kleiige component en bevat kleine grindjes. Deze komen ook direct onder de bouwvoor voor. De meest voor de hand liggende verklaring is dat deze grindjes hier bij overstromingen terecht zijn gekomen. Een andere verklaring is dat het om erosiemateriaal gaat dat van elders afkomstig is. Het feit dat het plangebied (althans het westelijke deel) aan overstromingen bloot heeft gestaan, laat zich voorts afleiden uit het compacte karakter van de bovengrond. Vrijwel direct onder de bouwvoor krijgt de bodem een andere samenstelling, t.w. schoon, goed gesorteerd (dek)zand.

5.1.2 Bodemopbouw

Hoewel de bodem van het plangebied is ingedeeld bij de hoge bruine enkeerdgronden (Stiboka, 1975) heeft zowel het booronderzoek als het proefsleuvenonderzoek uitgewezen dat deze kwalificatie niet op het plangebied van toepassing is. In het oostelijke deel waar de zandondergrond geleidelijk oploopt (en niet beïnvloed lijkt te zijn door overstromingen) en waar onder een 30 cm dikke bouwvoor een dun plaggendek (van nog geen 20 cm dik) is vastgesteld, is vanuit bodemkundig oogpunt sprake van een bruine beekeerdgrond. Het lijkt de aanzet te zijn van een areaal van oude bouwlanden dat zich meer oost(- en noord?)waarts uitstrekt. De bouwvoor en het plaggendek rusten ter plekke op dekzand dat bovenin ietwat bruinig van kleur is, maar meer overeenkomsten bezit met een C-horizont dan met een BC-horizont, zoals weergegeven bij het booronderzoek (Ringier, 2008).

Naar het westen toe kan de bodem het beste worden omschreven als een vlakvaaggrond. Volgens de toelichting van de betreffende bodemkaart bevinden dit soort vlakvaaggronden in de omgeving van Didam zich in grillig gevormde erosiedalen. De bouwvoor bestaat hier over het algemeen uit een 26-30 cm dikke, donker grijs-bruine, matig humusarme, sterk lemige, fijnzandige bovengrond, die een mengsel is van dekzand, löss/leem en lutumhoudend materiaal.

Plaatselijk wordt fijn, soms grof rivierzand aangetroffen. Dit komt overeen met de waarnemingen die zijn gedaan tijdens het proefsleuvenonderzoek en sluit ook aan bij de geomorfologische kaart die ter hoogte van het plangebied een tongvormige laagte (erosiegeul) laat zien.

5.2 Archeologie

5.2.1 Archeologische sporen

Het aantal grondsporen dat kon worden opgetekend, bleef beperkt tot één. Dit spoor kwam in het noordelijke deel van werkput 1 aan het licht. Het is onduidelijk om wat voor type grondspoor het gaat, terwijl ook de datering enigszins problematisch is. Gelet op de aanwezigheid van een stukje glas in de vulling van het gecoupeerde deel, is het waarschijnlijk dat het om een spoor van subrecente ouderdom gaat. In de vulling werd voorts een aardewerkfragment (vermoedelijk afkomstig van een kogelpot) en een mogelijk bewerkt stukje vuursteen aangetroffen. Voor het overige werden in de aangelegde vlakken hoofdzakelijk diergangen en andere niet-antropogene verstoringenesignaleerd. Hier en daar werd in het vlak een spoor waargenomen van een cultivator (met de tanden op onderlinge afstand van circa 50 cm). Deze sporen reikten niet dieper dan 5-10 cm onder de bestaande bouwvoor.

In de oostelijke helft van werkput 2b werd onder de bouwvoor een dun plaggendek waargenomen, bestaande uit lichtbruine grond. Dit plaggendek had aan het eind van de werkput een dikte van bijna 20 cm. Omtrent de ouderdom van het plaggendek, dat zich in oost(- en noord?)waartse richting voortzet, kunnen geen concrete uitspraken worden gedaan. Waarschijnlijk vormt dit plaggendek de neerslag van (laat)midleeeuwse akkeractiviteiten. Afgaande op de beschikbare informatie is het westelijke deel van het onderzoeksgebied pas in de 18e-19e eeuw in ontginning genomen (of werd het daarvoor alleen voor het weiden van vee gebruikt).

5.2.2 Mobilia

Wat de mobilia betreft kan kunnen vier vondstcategorieën worden onderscheiden, t.w. aardewerk, steen, vuursteen en glas. Hieronder passeren de vondsten (in totaal vijf) kort de revue.

Aardewerk

Het onderzoek heeft in totaal zes aardewerkscherven opgeleverd, t.w. drie handgevormde scherven en een drietal scherven van potten die op de draaischijf zijn vervaardigd. Het gaat in alle gevallen om wandscherven. De 'gedraaide' scherven stammen uit de Late Middeleeuwen. Het gaat om een scherf van proto-steengoed en twee zogenaamde grijsbakkende scherven. Als globale datering kan voor dit materiaal de 13e tot 14e eeuw worden aangehouden. De drie handgevormde scherven kunnen - als gevolg van het fragmentarische karakter - niet nauwkeuriger worden gedateerd dan de periode IJzertijd t/m Romeinse tijd. Eén van de handgevormde scherven is mogelijk voorzien van een nagelindruk. Behalve de hierboven genoemde aardewerkscherven werd in het zuidelijke deel van werkput, direct onder de bouwvoor, het restant van een weefgewicht aangetroffen. Het gaat om een driehoekig exemplaar dat eveneens in de periode IJzertijd t/m Romeinse tijd kan worden geplaatst.

Steen

In de noordelijke helft van werkput 1 werd een slijpsteen geborgen. Het betreft een (versleten) exemplaar van een type zoals die tot voor kort nog werden gebruikt voor het slijpen van - bijvoorbeeld - handzeisen. Dit soort slijpstenen kennen een lang gebruik, zodat er geen concrete uitspraken kunnen worden gedaan omtrent de ouderdom. Deze kan in principe variëren van de late Prehistorie t/m het midden van de vorige eeuw.

Vuursteen

Bij het couperen van het enige opgetekende grondspoor kwam onder meer een stukje vuursteen aan het licht dat mogelijk bewerkingsporen bezit. In dat geval gaat het om een stukje afval waaraan geen bijzondere betekenis kan worden toegekend.

Glas

In grondspoor 1 werd bij het couperen, naast een (laatmiddeleeuwse) aardewerk-scherf en een stukje vuursteen, ook een scherfje glas aangetroffen. Dit glas is van subrecente ouderdom en is waarschijnlijk, evenals de andere twee vondsten, in de kuil terechtgekomen toen deze werd aangelegd. In dat geval kan deze vondst als een *terminus post quem* worden opgevat.

5.2.3 Ruimtelijke verspreiding van het vondstmateriaal

De vondsten zijn allemaal direct (of vrijwel direct) onder de bouwvoor aangetroffen. Daarbij tekent zich, wat het horizontale verspreidingspatroon betreft, een lichte tendens tot clustering af in het centrale deel van het onderzoeksgebied, min of meer corresponderend met de zone waar bij het booronderzoek ook vondsten werden gedaan.

5.2.4 Het onderzoeksgebied

Nemen we het onderzoeksgebied nader onder de loep en richten we ons daarbij de vragen die in de PVE zijn aangereikt om richting te geven aan het proefsleuven-onderzoek, dan leidt dit tot de volgende conclusies.

- 1. Zijn in het plangebied archeologische grondsporen aanwezig die (mogelijk) bedreigd worden door de geplande inrichting? En zo ja: a. Wat is de aard en datering (periodisering) daarvan? b. Wat is de verspreiding daarvan? c. Wat de diepteligging daarvan? d. Wat is de gaafheid en conservering daarvan? e. Is binnen de vindplaats onderscheid te maken tussen kerngebied en periferie? f. Kan de vindplaats in relatie worden gebracht met nabijgelegen vindplaatsen c.q. - in ruimer verband - in een regionale context worden geplaatst?*

Er is bij het proefsleuvenonderzoek slechts één grondspoor blootgelegd waaraan een - zij het beperkt - archeologisch belang kan worden toegekend. Het gaat om een ietwat amorf spoor dat zich vrijwel direct onder bouwvoor aftekende en (op grond van de vondsten die bij het couperen aan het licht kwamen) vermoedelijk van subrecente ouderdom is. Afgaande op de feiten is het een geïsoleerde kuil

die in geen enkele (aanwijsbare) relatie staat tot sporen van menselijke activiteit uit de directe nabijheid.

Nemen we alle vondsten in ogenschouw, dan ligt het voor de hand een relatie te leggen met een intensief (en langdurig) bewoond nederzettingareaal dat zich op minder dan 500 m ten zuiden van het onderzoeksgebied uitstrekte. De vondsten die hier zijn gedaan en waarvan de oudste uit de IJzertijd stammen, hebben ertoe geleid aan dit gebied een archeologische waardering toe te kennen (terrein van hoge archeologische waarde; monumentnummer 12715 / AMK-code 40E-6). Hier is op het ANH een dekzandrug te zien die fraai uitsteekt boven zijn omgeving. Dit moet in alle opzichten een gewaardeerde woonplek zijn geweest. Overigens kan op grond van het AHN de omvang van het monument worden betwist. De begrenzing van het monument sluit namelijk onvoldoende aan bij de contouren van de zandrug (figuur 6).

De vondsten die bij het proefsleuvenonderzoek zijn gedaan, houden - gezien tegen deze achtergrond - vermoedelijk verband met dit nederzettingareaal. Wat het laatmiddeleeuwse materiaal betreft, moet er voorts rekening mee worden gehouden dat dit afkomstig is van boerenerven uit de wat meer nabije omgeving.

2. *Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, wat is de vondstdichtheid en hoe is de conserveringstoestand?*

Er is allereerst een kleine hoeveelheid aardewerkscherven aangetroffen, hoofdzakelijk materiaal uit de periode IJzertijd t/m Romeinse tijd en de Late Middeleeuwen. Tot de aardewerkvondsten behoort voorts een min of meer compleet weefgewicht. Verder werd een stukje (mogelijk bewerkt) vuursteen, een complete - zij het versleten - slijpsteen en een scherfje glas geborgen. Alle vondsten zijn direct (of vrijwel direct) onder de bouwvoor aangetroffen. Wat het horizontale verspreidingspatroon betreft, tekent zich een lichte tendens tot clustering af in het centrale deel van het onderzoeksgebied, min of meer corresponderend met de zone waar bij het booronderzoek ook de vondsten zijn gedaan. De kwaliteit van het vondstmateriaal wijkt niet af voor wat gangbaar is voor de zandgronden.

3. *Wat is de natuurlijke bodemgesteldheid en in welke mate is het onderzoeksgebied verstoord?*

Hoewel de bodem ter plekke is gekwalificeerd als een hoge bruine enkeerdgrond, is deze aanduiding (maar dan zonder de toevoeging 'hoge') alleen van toepassing op het oostelijke deel van het onderzoeksgebied. Hier is onder een bouwvoor van 30 cm een dun (lichtbruin) plaggendek vastgesteld. Onder de bouwvoor/plaggenophoging bevindt zich dekzand, waarvan de top ietwat bruinig is verkleurd. Naar het westen toe bevinden zich in de bouwvoor (evenals direct eronder) fijne grindjes die hier waarschijnlijk met overstromingen vanuit het rivierengebied zijn aangevoerd. De bouwvoor bezit voorts een kleiige component, die hiermee samenhangt. Het compacte karakter van de bovengrond in het westelijke deel van het onderzoeksgebied wijst eveneens op (relatief) hoge grondwaterstanden en periodieke overstromingen.

4. *Is in het plangebied vervolgonderzoek noodzakelijk en welke methoden zouden hierbij kunnen worden ingezet? Anders gesteld; op welke manier dient bij eventuele graafwerkzaamheden met archeologische waarden te worden omgegaan?*

Gelet op de resultaten van het proefsleuvenonderzoek en de conclusies die hieruit kunnen worden getrokken, evenals de resultaten die uit het archeologisch booronderzoek zijn voortgekomen, zijn er geen argumenten om aan het plangebied een zwaarwegend archeologisch belang toe te kennen. Gezien tegen deze achtergrond kunnen de werkzaamheden zonder verdere archeologische beperkingen worden uitgevoerd.

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

Op grond van het proefsleuvenonderzoek kan worden gesteld dat in het onderzoeksgebied - en in ruimere context: het plangebied - geen of nauwelijks archeologische belangen spelen. Niet alleen werden er nauwelijks grondsporen aangetroffen in de proefsleuven, ook het aantal vondsten (mobilia) is te gering om hieraan zwaarwegende conclusies te verbinden. Al met al is de opvatting gerechtvaardigd dat het onderzoeksgebied/plangebied behoorde bij een nabijgelegen boerenplaats of, voor wat eventueel ouder vondstmateriaal betreft, tot de randzone van een nederzittingsareaal dat zich op een dekzandrug uitstreckte even ten zuiden van het plangebied, en waarop langdurig (of meermaals) bewoning heeft plaatsgevonden. Dit geldt niet voor het onderzoeksgebied dat in landschappelijk opzicht deel uitmaakt van de overgangszone van 'hoog' naar 'laag' en deels onder invloed stond van overstromingen. Dat laatste geldt niet - of in mindere mate - voor het oostelijke deel van het onderzoeksgebied, waar de zandondergrond geleidelijk oploopt en waar onder de bouwvoor een dun plaggendek aangetroffen. Hieruit kan de conclusie worden getrokken dat hier in de loop van de Middeleeuwen al werd geakkerd; dit in tegenstelling tot het westelijke deel dat waarschijnlijk pas veel later in ontginning is genomen of alleen werd gebruikt voor het weiden van vee.

6.2 Aanbevelingen

Gezien de resultaten van het proefsleuvenonderzoek en het booronderzoek dat hieraan vooraf ging, is er geen aanleiding vanuit archeologisch oogpunt een zwaarwegend belang aan het plangebied toe kennen. De voorziene nieuwbouw kan, afgezet tegen de belangen van de archeologische monumentenzorg, dan ook zonder bezwaren worden uitgevoerd.

Mochten er tijdens de werkzaamheden onverhoeds toch archeologische vondsten aan het licht worden gebracht, dan is het zaak hier conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) melding van te maken bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, i.c. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

Met betrekking tot de bevindingen van dit proefsleuvenonderzoek kan contact worden opgenomen met de betreffende ambtenaar van de gemeente Montferland, mw. A. Zonneveld, c.q. de deskundig adviseur van de gemeente, drs. M.H.J.M. Kocken, regionaal archeoloog van de Regio Achterhoek (tel.: 0314-321235; email: m.kocken@regio-achterhoek.nl).

Literatuur

- Lange, G.W. de & J.A.M. ten Cate**, 1985. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000: blad 40 West Arnhem*. Stichting voor Bodemkartering/Rijksgeologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Jager, S.W.**, 2009. *Programma van Eisen proefsleuvenonderzoek Hengelderweg 6 gemeente Montferland*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Ringnier, H.**, 2008. Plangebied Hengelderweg 6, gemeente Montferland: archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek. *RAAP-notitie 2667*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Stiboka**, 1975. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000: toelichting bij de kaartbladen 40 West Arnhem en 40 Oost Arnhem*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.

Gebruikte afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil

Verklarende woordenlijst

amorf

Vormloos.

BC-horizont

Overgang van de B- naar de C-horizont.

B-horizont

Inspoelingslaag van een podzolbodem.

C-horizont

Horizont die niet (of weinig) is veranderd door bodemvorming; het oorspronkelijke moedermateriaal.

dekzand

Fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn.

enkeerdgronden

Dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd.

geomorfologie

Verklarende beschrijving van de vormen van de aardoppervlakte in verband met de wijze van hun ontstaan.

horizont

Een bodemlaag waarin zich bepaalde bodemkundige processen afspelen.

leem

Grondsoort die wordt gekenmerkt door een hoog siltgehalte (bodemdeeltjes tussen 0,002 en 0,05 mm).

mobilia

Alle voorwerpen die door de mens zijn gebruikt of vervaardigd, en die in principe verplaatst kunnen worden; roerende goederen.

periglaciaal

Heeft betrekking op de stroken rondom het door landijs bedekte gebied, op het daarop heersende klimaat en op kenmerkende verschijnselen in dit gebied.

plaggendek

Oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht.

Prehistorie

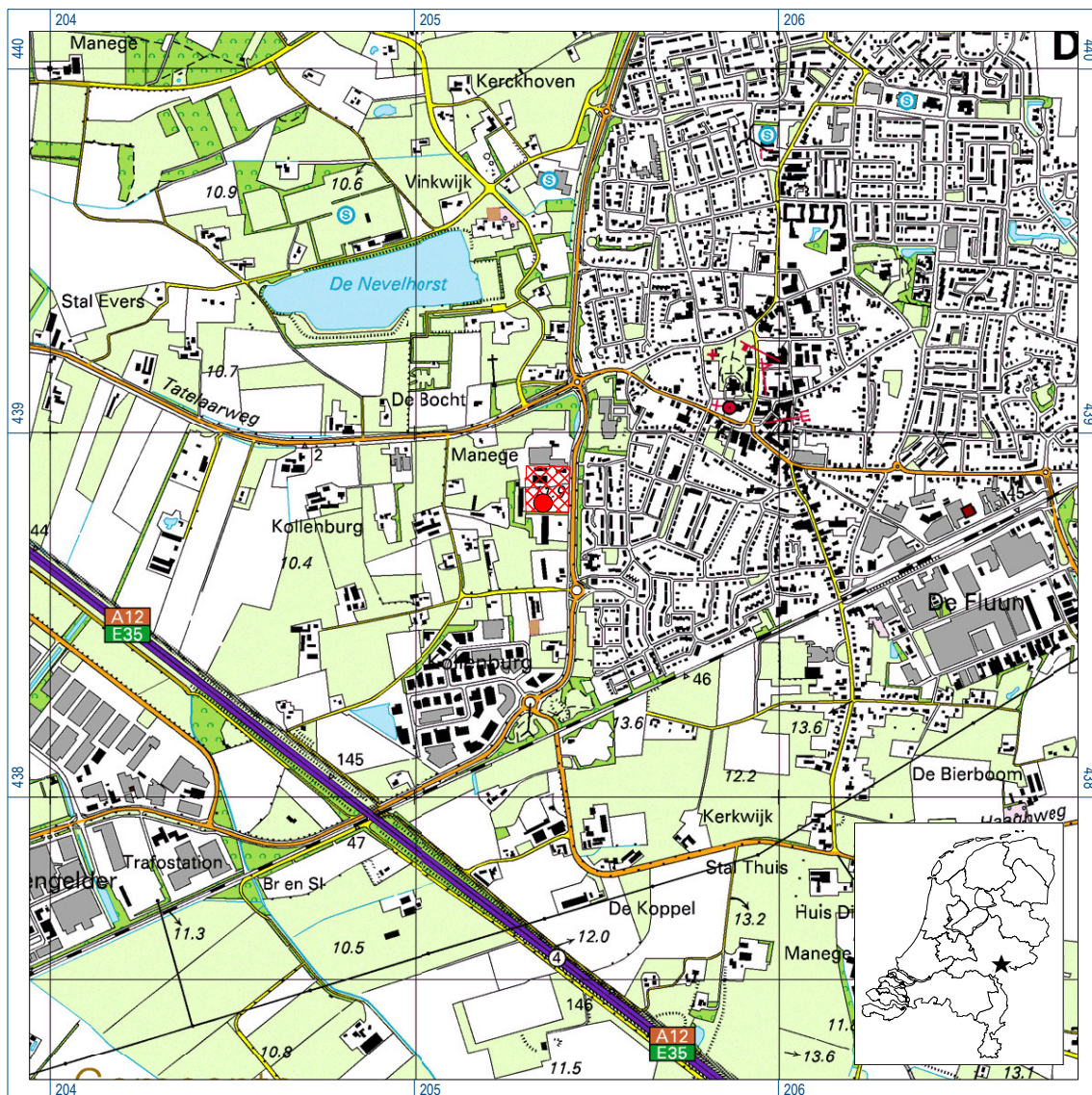
Dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven.

silt

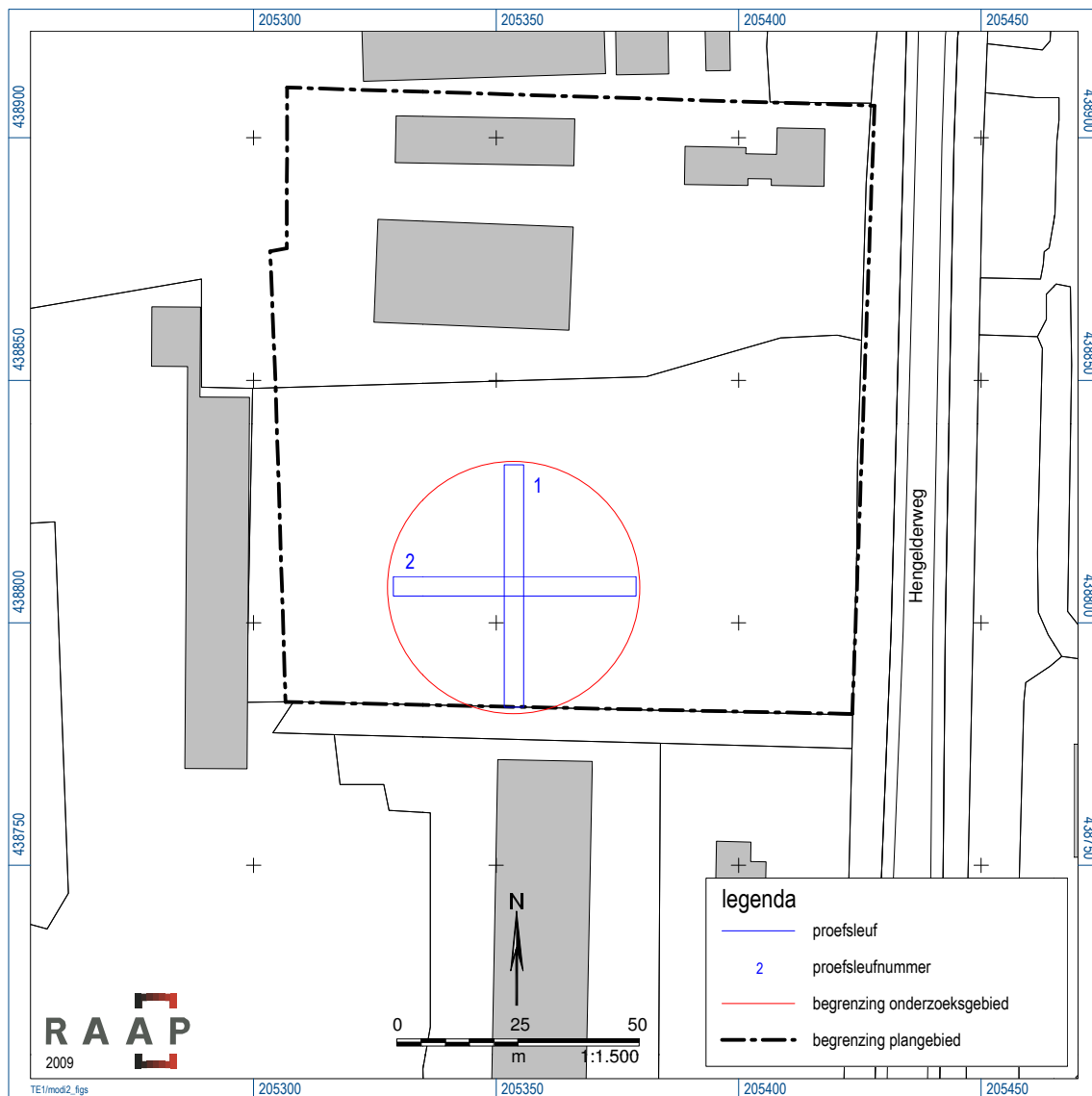
Gronddeeltjes ter grootte van 0,002 tot 0,05 mm.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

- Figuur 1.** De ligging van het plangebied (rood gearceerd) en het onderzoeksgebied t.b.v. proefsleuven (rode cirkel); inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Resultaten booronderzoek, met de voorgestelde ligging van de proefsleuven.
- Figuur 3.** Foto proefsleuvenonderzoek.
- Figuur 4.** Alle-sporenkaart van de proefsleuven.
- Figuur 5.** Profielopnamen proefsleuven.
- Figuur 6.** Uitsnede van het ANH van het gebied met in roodgeel de hoogstgelegen gebieden en in blauw de laagstgelegen terreindelen.
- Tabel 1.** Archeologische tijdschaal.
- Bijlage 1.** Sporenlijst.
- Bijlage 2.** Vondstenlijst.

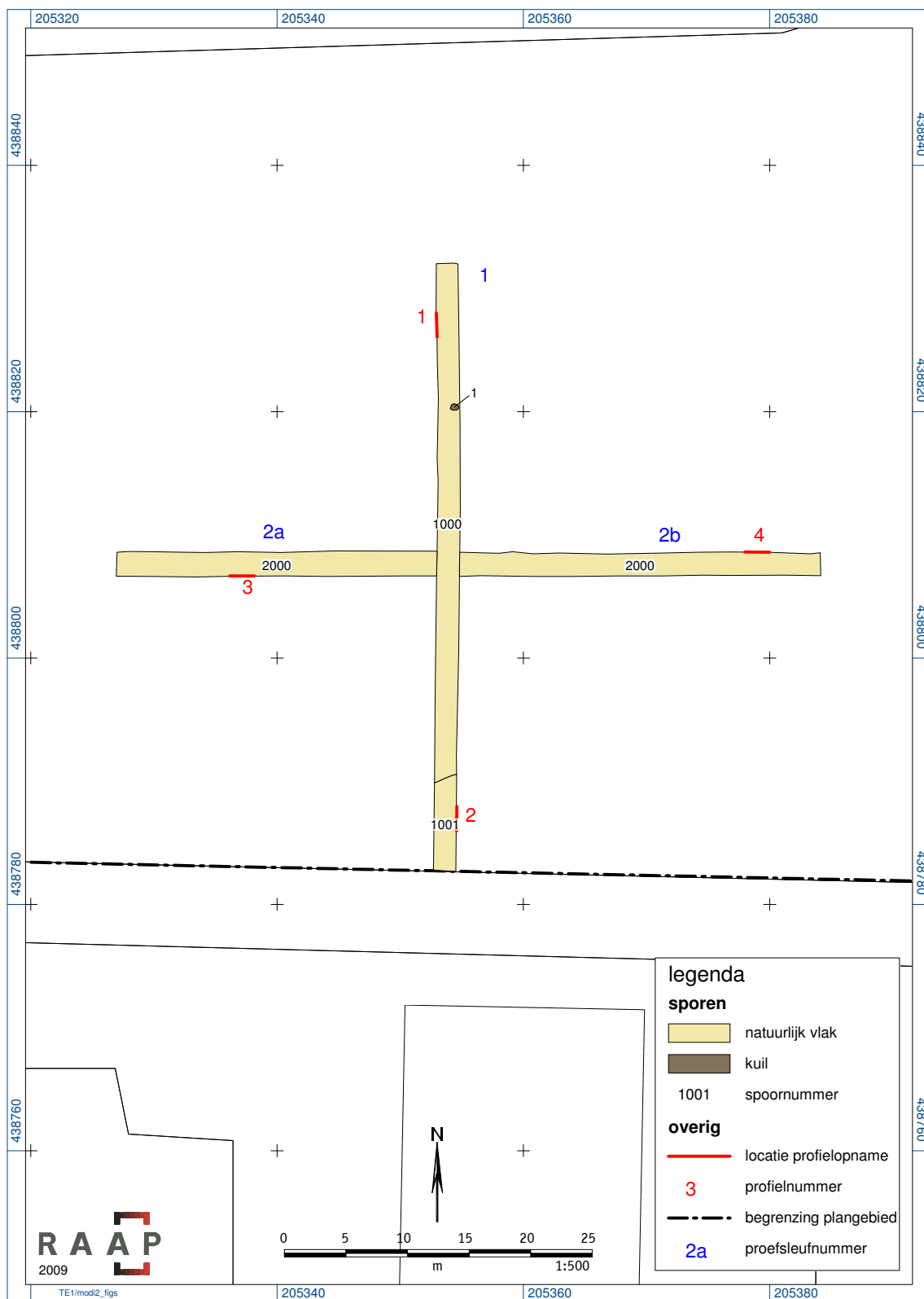
Figuur 1. De ligging van het plangebied (rood gearceerd) en het onderzoeksgebied t.b.v. proefsleuven (rode cirkel); inzet: ligging in Nederland (ster).

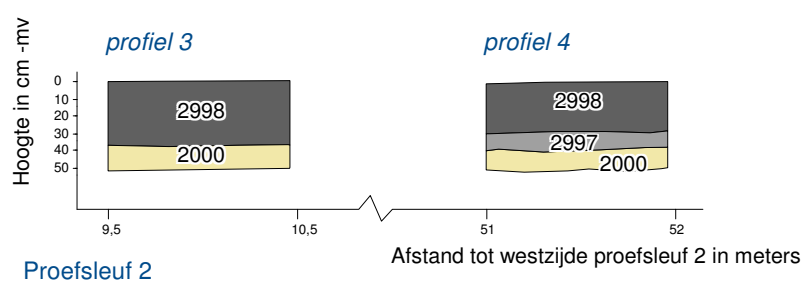
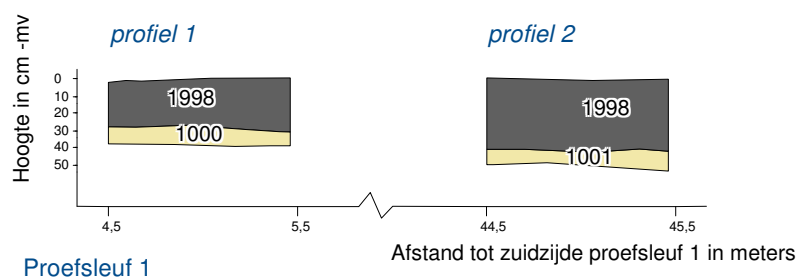
Figuur 2. Ligging proefsleuven.

Figuur 3. Foto proefsleuvenonderzoek.

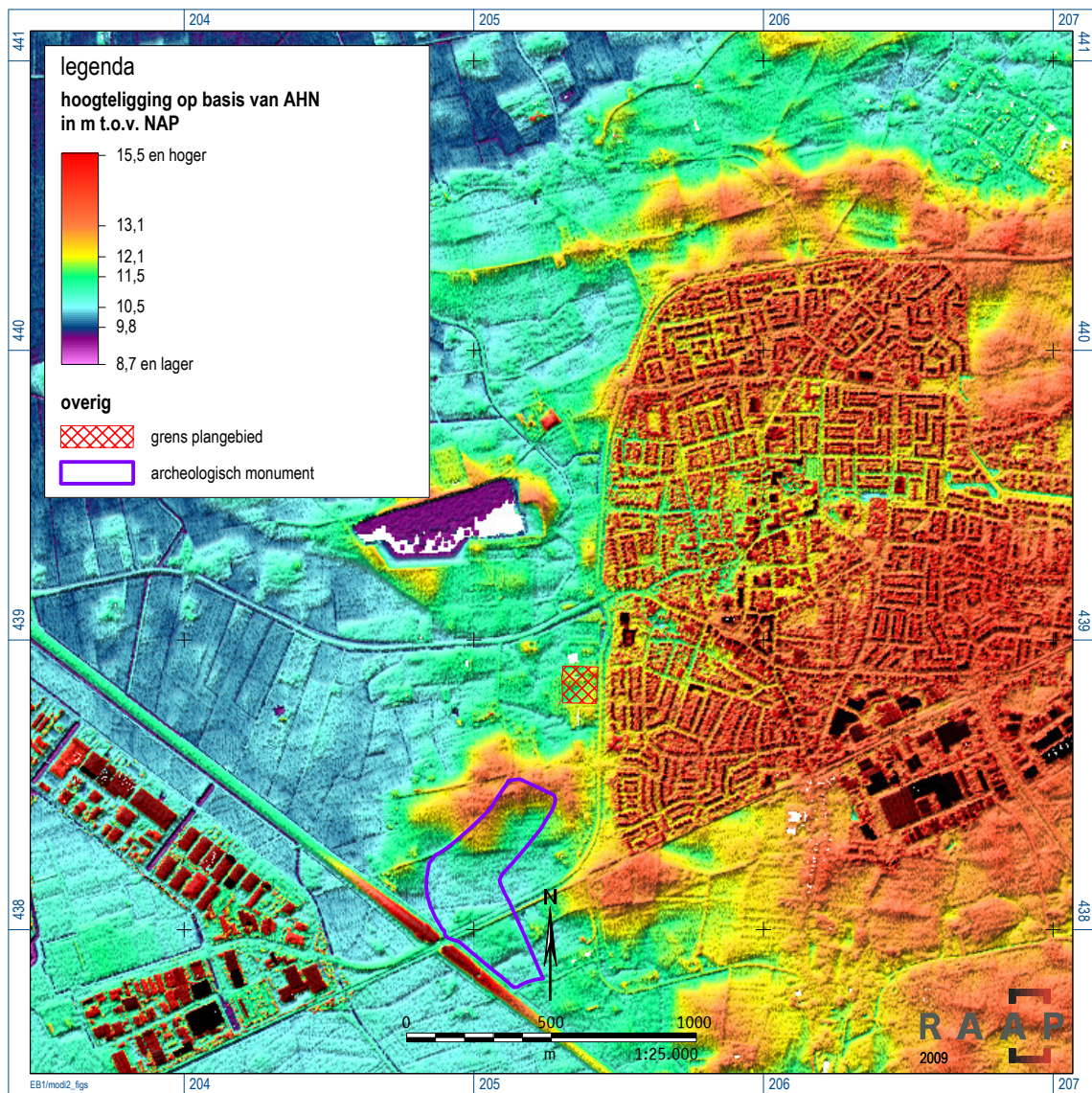
Figuur 4. Alle sporenkaart.

legenda

- bouwvoor (recent)
- esdek
- natuurlijk vlak
- 1001 spoornummer

Figuur 5. Profielopnamen proefsleuven.

Figuur 6. Uitsnede van het ANH van het gebied met in roodgeel de hoogstgelegen gebieden en in blauw de laagstgelegen terreindelen.

Archeologische perioden		Datering (gekalibreerd)
Nieuwe tijd		
Middeleeuwen	Laat	1500
	Vroeg	1050
Romeinse tijd	Laat	450
	Midden	270
	Vroeg	70 na Chr.
IJzertijd	Laat	12 voor Chr.
	Midden	
	Vroeg	
Bronstijd	Laat	250
	Midden	500
	Vroeg	800
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	1100
	Midden	1800
	Vroeg	2000
Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	2850
	Midden	4200
	Vroeg	4900 / 5300
Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	6450
	Midden	8640
	Vroeg	9700
	Laat	35.000
	Midden	300.000
	Vroeg	

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Bijlage 1 Sporenlijst

SPOOR	PUT	VLAK	VORM	GECOUPPEERD	VORMCOUPE	DIEPTE	TEKCOUPE	AFGEWERKT	INTERPRET	beginndat	einddat	TEXTUUR	TBJUMENGh	TBJUMENGgr	FEMN	KLEUR	GEVLEKT	OPMERKING	VONDST_NR	FOTO_NR
1	1	1	ovaal	ja	hoek	42	1	ja	kuil	Nieuwe tijd A	Nieuwe tijd C	zand matig siltig	geen bijmenging	zwak grindig	geen bijmengsels	lichtbruingrijs	bruingrijs	Vulling bestond uit duidelijke brokken zand	4	5
1000	1	1	NVT	nee				nee	Vlak	niet ingevoerd	niet ingevoerd	zand matig siltig	geen bijmenging	zwak grindig	enkele Fe-vlekken	lichtgeelgrijs			1, 2, 3	
1001	1	1	NVT	nee				nee	Vlak	niet ingevoerd	niet ingevoerd	zand matig siltig	geen bijmenging	zwak grindig	enkele Fe-vlekken	geelbruin				
1998	1	1	NVT	nee				nee	bouwvoor, recent	niet ingevoerd	niet ingevoerd	zand matig siltig	matig humeus	zwak grindig	geen bijmengsels	donkerbruingrijs				
2000	2	1	NVT	nee				nee	Vlak	niet ingevoerd	niet ingevoerd	zand matig siltig	geen bijmenging	zwak grindig	enkele Fe-vlekken	lichtgeelgrijs			5, 6	
2997	2	1	NVT	nee				nee	bouwvoor, recent	niet ingevoerd	niet ingevoerd	zand matig siltig	zwak humeus	zwak grindig	geen bijmengsels	bruingrijs				
2998	2	1	NVT	nee				nee	bouwvoor, recent	niet ingevoerd	niet ingevoerd	zand matig siltig	matig humeus	zwak grindig	geen bijmengsels	donkerbruingrijs				

Bijlage 2 Vondstenlijst

ARTEFACT	VONDST	MATERIAAL	MATALG	MATSPEC	BEGINDAT	EINDDAT	OPMERKING	TOTGEWICHT	TOTAANTAL
1	1	Keramiek	Proto-steengoed		Middeleeuwen laat B	Middeleeuwen laat B	13e eeuw	1,00	1
2	2	Keramiek	Aardewerk, handgevormd		IJzertijd	Romeinse tijd		8,00	1
3	2	Steen	Slijpsteen/wetsteen		niet ingevoerd	niet ingevoerd		94,00	1
4	3	Keramiek	Weefgewicht		IJzertijd	Romeinse tijd		68,00	1
5	4	Keramiek	Grijsbakkend gedraaid aardewerk		Middeleeuwen laat B	Middeleeuwen laat B	14-15e eeuw	1,00	1
6	4	Vuursteen	Afval		niet ingevoerd	niet ingevoerd		1,00	1
7	4	Glas			niet ingevoerd	niet ingevoerd	recent glas	1,00	1
8	5	Keramiek			IJzertijd	Romeinse tijd		4,00	1
9	5	Keramiek			IJzertijd	Romeinse tijd		7,00	1
10	6	Keramiek	Grijsbakkend gedraaid aardewerk		Middeleeuwen laat B	Middeleeuwen laat B		2,00	1

RAAP-NOTITIE 3330

Plangebied Hengelderweg 10 te Didam

Gemeente Montferland

**Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend
veldonderzoek**

Colofon

Opdrachtgever: 't Bonte Paard Advies

Titel: Plangebied Hengelderweg 10 te Didam, gemeente Montferland; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek

Status: eindversie

Datum: 2 december 2009

Auteur: L.M. Flokstra

Projectcode: MODH

Bestandsnaam: NO3330_MODH

Projectleider: L.M. Flokstra

Projectmedewerker: K. Goedkoop

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 412372

ARCHIS-waarnemingsnummer: nog niet verleend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 37840

Bewaarplaats documentatie: RAAP Oost-Nederland

Autorisatie: drs. H. Scholte Lubberink

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2009

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van 't Bonte Paard Advies heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 5 november 2009 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met bouwplannen aan de Hengelderweg 10 in Didam, gemeente Montferland. Dit onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen (de bouw van een bedrijfshal en woning) zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het bureauonderzoek was het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen. Doel van het veldonderzoek was het toetsen van die gespecificeerde archeologische verwachting en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de aard, omvang, datering, kwaliteit (gaafheid en conservering) en diepteligging van eventueel aangetroffen archeologische resten. Op basis van de onderzoeksresultaten en de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen is vervolgens een advies geformuleerd met betrekking tot eventueel archeologisch vervolgonderzoek.

In overeenstemming met wat verwacht werd op basis van het bureauonderzoek (hoge verwachting voor vindplaatsen uit alle perioden; zie § 2.2) is in het plangebied tijdens het veldonderzoek een archeologische vindplaats uit de Vroege, Volle en Late Middeleeuwen aangetroffen. Gezien de hoeveelheid aangetroffen artefacten (scherven) gaat het mogelijk niet alleen om losse vondsten buiten de context van een nederzetting, maar om een combinatie met een nederzettingsterrein. De meeste archeologische indicatoren zijn aangetroffen in een dun cultuurdek en de daaronder gelegen oude akker- of menglaag. Ook op een dieper niveau, in de laagte aan de oostzijde van plangebied, zijn indicatoren, zoals houtskool en fosfaat, waargenomen. De bodemopbouw in het plangebied komt in grote lijnen overeen met de bevindingen van het bureauonderzoek. Er zijn geen hoge bruine enkeerdgronden aangetroffen maar, gezien dikte en samenstelling, een dun cultuurdek met hieronder een oude akkerlaag. Op een diepte tussen 50-145 cm -Mv is dekzand aangeboord. In het plangebied heeft slechts een geringe mate van bodemvorming plaatsgevonden. Aan de oostzijde van het terrein is een laagte aanwezig die is opgevuld met klei. Ofschoon op de vindplaats bodemverstoringen dieper dan de bouwvoor zijn waargenomen, lijken de gaafheid en conservering redelijk te zijn. In het plangebied zijn verstoringen van de bodem vastgesteld van 30-70 cm -Mv. Er konden ter hoogte van de bestaande loods en de aanwezige oppervlakte verharding geen waarnemingen worden verricht. De exacte verstoringdiepte is hier tot dusver onbekend.

Op basis van de resultaten van dit onderzoek wordt bij bodemverstorende activiteiten aanbevolen om aanvullend archeologisch onderzoek te laten verrichten op de locatie van vindplaats 1 in het plangebied Hengelderweg 10 te Didam. Geadviseerd wordt om dit vervolgonderzoek te laten plaatsvinden in de vorm van een proefsleuvenonderzoek. Uitgangspunt van bescherming van archeologische waarden is ervoor te zorgen dat ingrepen die tot (fysieke) aantasting kunnen leiden, zoveel mogelijk vermeden worden. In dit verband moet worden opgemerkt dat het de voorkeur verdient de te vergraven oppervlakken op te hogen, waardoor de afstand van de

aanwezige resten kan worden vergroot. Vanuit archeologisch oogpunt heeft het namelijk algemeen de voorkeur om geen werkzaamheden te verrichten die tot fysieke aantasting van archeologische waarden kunnen leiden, maar tot behoud hiervan.

Indien wordt besloten dat de vindplaats niet kan worden behouden, is het wenselijk zo snel mogelijk een vervolgonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uit te laten voeren. Dit om in een vroeg stadium over voldoende gegevens te kunnen beschikken op grond waarvan het bevoegd gezag (gemeente Montferland) een besluit kan nemen met betrekking tot het al dan niet (geheel) opgraven van de vindplaats. Een proefsleuvenonderzoek (IVO-P) behoort conform de KNA versie 3.1 plaats te vinden op basis van een Programma van Eisen (PvE). Dit PvE dient voor aanvang van het onderzoek te worden opgesteld door een senior-archeoloog. Er dient dan een proefsleuf gegraven te worden ter hoogte van de nieuw te realiseren bedrijfshal. De locatie van deze sleuf dient zodanig geplaatst te worden dat een profielverloop van het hogere naar het lagere terreingedeelte aan de oostzijde van het plangebied opgetekend kan worden. Er dient hierbij rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van duikelende vondstlagen of dumpzones in het lagere terreingedeelte.

Met betrekking tot de bevindingen van dit booronderzoek kan contact worden opgenomen met de betreffende ambtenaar van de gemeente Montferland, mw. A. Zonneveld, c.q. de deskundig adviseur van de gemeente, drs. M.H.J.M. Kocken, regionaal archeoloog van de Regio Achterhoek (0314-321235; m.kocken@regio-achterhoek.nl m.kocken@regio-achterhoek.nl).

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van 't Bonte Paard Advies heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 5 november 2009 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met bouwplannen aan de Hengelderweg 10 te Didam, gemeente Montferland. Dit onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen, de bouw van een bedrijfshal en woning, zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het bureauonderzoek was het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen. Doel van het veldonderzoek was het toetsen van die gespecificeerde archeologische verwachting en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de aard, omvang, datering, kwaliteit (gaafheid en conservering) en diepteligging van eventueel aangetroffen archeologische resten. Op basis van de onderzoeksresultaten en de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen is vervolgens in hoofdstuk 4 een advies geformuleerd met betrekking tot eventueel archeologisch vervolgonderzoek.

1.2 Administratieve gegevens en toekomstige situatie

Het plangebied (circa 2 ha) ligt ten westen van de Hengelderweg ter hoogte van huisnummer 10, ten noorden van De Hogenend en ten westen van de bebouwde kom van Didam (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 40E van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 205.371/438.697.

Op het terrein zal een nieuwe woning met bedrijfshal gebouwd worden. De nieuwe bedrijfshal heeft een grootte van 1000 m². Volgens opgave van de opdrachtgever zal het terrein opgehoogd worden. Van de bestaande hal (2000 m²) zal ten behoeve van het nieuwe project 625 m² afgehaald worden. De aangepaste hal heeft een oppervlakte van 1375 m² (figuur 2).

1.4 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek. Het veldonderzoek bestond uit een karterend booronderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.1), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtsnoer. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden. Achter in dit rapport is een lijst met gebruikte afkortingen opgenomen en worden enkele vaktermen beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Het bureauonderzoek is uitgevoerd om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Daartoe zijn reeds bekende archeologische en aardkundige gegevens verzameld en is het grondgebruik in het plangebied in het heden en verleden geïnterpreteerd.

Geraadpleegd zijn de volgende bronnen:

- het ARCHEologisch Informatie Systeem (ARCHIS);
- de Archeologische Monumenten Kaart (AMK);
- de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW);
- literatuur en historisch en aardkundig kaartmateriaal (zie literatuurlijst);
- de recente topografische kaart 1:25.000;
- recente luchtfoto's uit Google Earth (<http://www.earth.google.com>);
- het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN);
- de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)/ Hoofdstructuur (CHS) van de provincie Gelderland;
- de Cultuurhistorische waardekaart van de gemeente Montferland.

2.2 Resultaten

Huidige situatie

Op recente topografische kaarten 1:25.000 is het plangebied afgebeeld als bebouwd gebied, verharding en braakliggend terrein (ANWB Media, 2004). In het plangebied staat een champignonloods/-hal met een grootte van 2000 m². Aan de westzijde is een betonverharding aanwezig. Aan de zuidzijde van deze loods ligt een braakliggend terrein.

Aardkundige situatie

Geo(morfo)logie en bodem

De bodem in het plangebied bestaat uit hoge bruine enkeerdgronden, bestaande uit lemig fijn zand (Stiboka, 1966; code: bEZ23). Volgens de oude bodemkaart van gemeente Didam (Pijls, 1948) bestaat de bodem uit zeer vochthoudende, oude, roodbruine zand-bouwalgrond met plaatselijk een oud-bodemprofiel in de ondergrond (code: Ze5). In geomorfologisch opzicht komen in het plangebied dekzandruggen voor (Stiboka/RGD, 1977; code: 4K14).

De omgeving van het plangebied wordt gekenmerkt door dekzandruggen en -vlaktes. Deze bestaan uit eolisch zand dat tijdens het Weichselien is afgezet op fluvioperiglaciale en fluviatiele afzettingen. De bodems in het gebied bestaan uit een complex van veldpodzolen, beekerdgronden, vorstvaaggronden en bruine enkeerdgronden. De bodem van de laagst gelegen delen van de dekzandruggen en -vlaktes worden gekenmerkt door roestvlekken ten gevolge van sterk

wisselende grondwaterstanden (Gazenbeek e.a., 2008). Lagere terreindelen kunnen bij hoogwater als overloopgebied gefungeerd hebben. Hier kan zavel en/of lichte klei afgezet zijn.

Op de hogere delen van het landschap zijn door intensieve plaggen en/of potstalbemesting hoge bruine enkeerdgronden ontstaan. Deze bodem kenmerkt zich door een humeus cultuurdek met een minimale dikte van 0,5 m, doorgaans ook plaggendek genoemd (Ringnier, 2008).

IKAW/CHW

Op de IKAW (Deeben, 2005; zie ook www.cultureelerfgoed.nl) en de CHW van de provincie (Provincie Gelderland, 2004) valt het plangebied in een zone met een hoge kans op het aantreffen van archeologische resten. Deze waardering is gebaseerd op de bodemgesteldheid en het voorkomen van bekende archeologische vindplaatsen in de omgeving van het plangebied.

AHN en luchtfoto's

Zowel op de weergave van het AHN als op recente luchtfoto's uit Google Earth (www.earth.google.com) zijn dekzandruggen en -laagtes in de omgeving van het plangebied duidelijk waarneembaar.

Bekende archeologische waarden

ARCHIS en AMK

In ARCHIS staan diverse archeologische vindplaatsen geregistreerd uit de omgeving van het plangebied.

Slechts 100 m ten noorden van het plangebied heeft RAAP in juli 2008 een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in de vorm van proefsleuven (Kastelein & Jager, 2009). Dit onderzoek vond plaats in navolging van het bureau- en inventariserend veldonderzoek (Ringnier, 2008). Tijdens deze onderzoeken zijn in het cultuurdek en aan het oppervlak archeologische indicatoren aangetroffen die mogelijk wijzen op het voorkomen van nederzettingsresten in een deel van het plangebied. Mogelijk ging hier om grondsporen uit de periode IJzertijd t/m de Late Middeleeuwen, waarbij de indicatoren wijzen in de richting van de Vroege of Late Middeleeuwen. Bovendien waren archeologische resten uit de Steentijd niet uit te sluiten (ARCHIS-waarnemingsnummer 413673). Het gravend onderzoek heeft uitgewezen dat het plangebied mogelijk behoorde bij een nabijgelegen boerenplaats of, voor wat betreft ouder vondstmateriaal betreft, tot een randzone van een nederzettingsareaal dat zich op de dekzandrug even ten zuiden van het plangebied uitstrekt, en waarop langdurig (of meermaals) bewoning heeft plaatsgevonden.

Circa 200 m ten zuiden van het plangebied is scherfmateriaal aangetroffen dat te dateren is in de Vroege en Late Middeleeuwen (ARCHIS-waarnemingsnummer 3348). Op een afstand van ca. 250 m ten zuidwesten van plangebied is een archeologisch monument (Kollenburg) gelegen (AMK-nummer 12715; CMA-nummer 40E-006). Bij de bodemkartering van 1947 zijn hier diverse fragmenten ijzertijd- en vroeg-Romeins aardewerk gevonden. In 1957 zijn hier 10e-14e-eeuwse scherven aangetroffen. In 1975 is bij toeval een complete pot met crematieresten gevonden uit

de Late Bronstijd of Vroege IJzertijd. In 1991 werden diverse fragmenten aardewerk uit de Midden IJzertijd en Late IJzertijd aangetroffen, evenals fragmenten van slingersteenkogels. In 1995-1997 is deze vindplaats grotendeels opgegraven (Koster, e.a., 2001). Er is een grote nederzetting gevonden uit de Laat Romeinse tijd en Merovingische tijd. Er zijn veel sporen uit de Vroege en Late IJzertijd aangetroffen. Ten oosten van deze nederzetting zijn graven uit de Romeinse tijd gevonden.

Historische kaarten

De geraadpleegde historische kaarten (<http://www.watwaswaar.nl>) bevatten geen concrete aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden in het plangebied.

Op de kadastrale minuut uit de periode 1811-1832 staat het plangebied aangegeven als onbebouwd gebied. Mogelijk is het plangebied in gebruik als akkerland. Langs het plangebied loopt de “Diepe straat”. In de omgeving is bebouwing zichtbaar. Ten westen van het plangebied zijn de boerderij “Panhuisbouwing” en de “Kollenburg” zichtbaar.

AHN en luchtfoto's

Het raadplegen van het AHN (<http://www.ahn.nl>) en recente luchtfoto's uit Google Earth heeft geen concrete aanwijzingen opgeleverd voor de aanwezigheid van archeologische waarden in het plangebied.

Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van de landschappelijke en archeologische gegevens gold bij aanvang van het veldonderzoek een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit alle perioden. Gezien de landschappelijke situatie worden eventuele archeologische resten in- of aan de basis van het plaggende dek of in de top van het aanwezige (dek)zand verwacht.

Bij de aanwezigheid van overgangszones van hoger- naar lagere terreindelen kan ter hoogte van een nederzettingsterrein een archeologische dumpplaats aangetroffen worden. Er kan sprake zijn van duikende bodemprofielen en ook vondstlagen. Ook watergerelateerde objecten kunnen in deze zones aanwezig zijn, hierbij moet gedacht worden aan bijvoorbeeld: steigers, beschoeiing, vaartuigen, visfuisen etc.

3 Veldonderzoek

3.1 Methoden

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) bestond uit een booronderzoek karterende fase. De onderzoeksmethode voor het veldwerk is bepaald op basis van de resultaten van het bureau-onderzoek (gespecificeerde archeologische verwachting) en het protocol inventariserend veldonderzoek uit de KNA versie 3.1 (stroomdiagram 'keuze onderzoeksmethode karterende fase' en 'Leidraad inventariserend veldonderzoek deel karterend booronderzoek').

Tijdens het veldonderzoek zijn 8 boringen verricht. De locatie van de boringen is aangepast aan de aanwezige bebouwing en oppervlakte- en puinverharding. De gehanteerde methode wordt geschikt geacht voor het opsporen van de meeste in dit gebied te verwachten nederzettingsterreinen uit de periode Prehistorie t/m Late Middeleeuwen. Deze methode is niet geschikt om verkavelingspatronen, graven en andere zeer lokale archeologische resten in kaart te brengen (Tol e.a., 2004).

Er is geboord tot maximaal 2,5 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 15 cm en een gutsboor met een diameter van 3 cm. De boringen zijn lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) beschreven en met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Het opgeboorde materiaal is in het veld nauwkeurig gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, metaal, bot, verbrande leem en fosfaatvlekken). Het opgeboorde materiaal is gezeefd met een zeef met een maaswijdte van 0,5 cm; het zeefresidu is met het blote oog geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren.

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

In het plangebied zijn verstoringen van de bodem vastgesteld van 30 tot 70 cm -Mv. Er konden ter hoogte van de bestaande loods en de aanwezige verharding geen waarnemingen worden verricht. De exacte verstoringdiepte is hier dus onbekend.

De bodem in het plangebied bestaat uit een bruingrijs, dun cultuurdek met een dikte van ca. 30 cm. Gezien de geringe dikte kan bodemkundig niet gesproken worden van een enkeerdgrond. In dit matig siltig, lutumhoudend pakket komen grindresten, recent puin en glas voor. Mogelijk zijn de grindresten niet door overstroming in het pakket terechtgekomen, maar door bemestingsactiviteiten.

Hieronder bevindt zich een licht (grijs)bruine, grindarme menglaag bestaande uit matig siltig zand. Deze menglaag, die ook geïnterpreteerd kan worden als oude akkerlaag, heeft een dikte van 30-40 cm.

Onder deze akkerlaag is een matig- tot sterk siltige zandpakket gelegen met hierin leembrokken. De dikte van deze gevlekte laag is ca. 30-60 cm. Deze rommelige bodem duidt op periodieke overstroming vanuit de lagere terreingedeeltes aan de west- en oostzijde van het plangebied. Er zijn hierin zowel oxidatie- als reductieverschijnselen aanwezig.

Aan de westzijde van het terrein is een noord-zuid georiënteerde dekzandrug aanwezig. De top van het dekzand is aangetroffen op een diepte vanaf 50-80 cm -Mv. Het matig fijne dekzand heeft een licht bruingrijze kleur en er komen veel ijzervlekken in voor. Er heeft een in een geringe mate bodemvorming (ijzerinspoeling) plaatsgevonden in het plangebied. Mogelijk kan de ijzerrijke laag als BC-horizont van een veldpodzol aangemerkt worden.

In de omgeving van boring 4,5 en 6, aan de westzijde van het terrein, is sprake van een opge- vulde depressie of een lager terreingedeelte. Deze laagte is onderhevig geweest aan periodieke overstromingen. In boring 4 werd op een diepte van 85 cm -Mv sterk tot uiterst siltige klei aan- geboord. Deze lichtgrijze klei, met hier en daar plantenresten, heeft een dikte van ca. 60 cm. Ter hoogte van de depressie zijn dekzandafzettingen op een veel dieper niveau aangetroffen, te weten: vanaf 100-145 cm -Mv. Het lichtgeel gekleurde dekzand heeft een matig fijne tot een matig grove zandmediaan.

Vanaf 1 m -Mv zijn overal lichtgrijze en grofzandige afzettingen aangeboord. Deze afzettingen zijn te interpreteren als rivierzandafzettingen. Het reductieniveau is aangetroffen op 125-180 cm -Mv.

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek zijn in 7 van de 8 boringen archeologische indicatoren aangetroffen (figuur 1).

Boring	indicatoren	diepte in cm -Mv
1	kogelpot	40-50
2	archeologisch puin	30
	verbrande leem	30
3	kogelpot, grijsbakkend aardewerk verbrande leem, glasslak	20-45
4	houtskool	85
	fosfaat	145-150
6	houtskool	115-125
7	Langerwehe	40
	breuksteen	40
	kogelpot	40-70

	onverbrand bot	60
	glasslak	70
8	Paffrath, grijsbakkend en handgevormd aardewerk	0-50

De meeste archeologische indicatoren zijn aangetroffen in het dunne cultuurdek en de daaronder gelegen oude akkerlaag of menglaag. Gezien de behoorlijke hoeveelheid scherven zijn deze vondsten waarschijnlijk niet in zijn geheel als losse vondsten buiten de context van een nederzetting (bemestingsvondsten) aan te merken. Mogelijk bevindt zich in het plangebied een (gedeelte van) een nederzettingsterrein uit de Volle t/m de Late Middeleeuwen. Een vroegere datering kan niet uitsloten worden.

In boring 4 werd op een diepte van 85 cm -Mv in een sterk tot uiterst siltige kleivulling een partikel houtskool gevonden. Op een diepte van 145 cm -Mv manifesteerde zich een fosfaat-zweem. Fosfaat kan wijzen op een intensieve (historische) bewonings- en/of bemestingactiviteit in de directe omgeving van deze waarneming. Fosfaat is het residu van menselijke en/of dierlijke afvalproducten en manifesteert zich in de bodem als een geelgroene zoutinspoeling.

Ook in boring 6 is een partikel houtskool aangeboord op een diepte van 115 cm -Mv. Mogelijk kan de aanwezige laagte als dumpzone van een aangrenzend nederzettingsterrein gebruikt zijn. Ook kunnen in deze zone losse artefacten worden aangetroffen. Er moet rekening gehouden worden met watergerelateerde objecten zoals beschoeiing, steigers etc.

In twee boringen zijn groene glasslakken aangetroffen. Onduidelijk is hoe deze indicatoren geïnterpreteerd moeten worden. Mogelijk is dit een aanwijzing voor voormalige glasblazerij in de omgeving van het plangebied of voor de aanwezigheid van met glasslaken gevulde drainage-sleuven

Vindplaats 1-RAAP-objectnummer(s): MODH 01

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 412372

Coördinaten: 205.371/438.697; **Kaartblad:** 40E

Gemeente: Montferland; **Toponiem:** Didam - Hengelderweg 10

Maaiveld: bebouwing, verharding, braakliggend terrein

Geomorfologie: dekzandrug

Hoogte maaiveld t.o.v. NAP: circa 11,3 m +NAP

Complextype: nederzettingsterrein, bemesting

Datering: Vroege, Volle, Late Middeleeuwen

Vondsten: aardewerk, houtskool, verbrande leem, onverbrand bot, archeologisch puin, fosfaat, glasslak (MODH 01)

Diepteligging archeologische laag/vondsten: ca. 20-70 cm -Mv, 85-115 cm -Mv (laagte)

Globale omvang vindplaats: onbekend, loopt buiten het plangebied door.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Op basis van de onderzoeksresultaten en de voorgenomen bodemingrepen (§ 1.3) kan worden geconcludeerd dat bij bodemversturende activiteiten mogelijk archeologische waarden zullen worden verstoord. Meer specifiek zijn de volgende bevindingen van belang:

In overeenstemming met wat verwacht werd op basis van het bureauonderzoek (hoge verwachting voor vindplaatsen uit alle perioden; zie § 2.2) is in het plangebied een archeologische vindplaats uit de Vroege, Volle en Late Middeleeuwen aangetroffen. Gezien de hoeveelheid aangetroffen scherfmateriaal gaat het hier mogelijk om een nederzettingsterrein. De meeste archeologische indicatoren zijn aangetroffen in het humeuze cultuurdek en de daaronder gelegen oude akkerlaag of menglaag. Ook op een dieper niveau in de laagte aan de oostzijde van plangebied zijn indicatoren, zoals houtskool en fosfaat, waargenomen.

De bodemopbouw in het plangebied komt in grote lijnen overeen met de bevindingen van het bureauonderzoek. Er zijn geen hoge bruine enkeerdgronden aangetroffen maar, gezien dikte en samenstelling, dun cultuurdek met hieronder een oude akkerlaag. Er is een dekzandrug vastgesteld met een noord-zuid oriëntering. Op een diepte tussen 50-145 cm -Mv is dekzand aangeboord. In het plangebied heeft een geringe mate van bodemvorming plaatsgevonden. Aan de oostzijde van het terrein is een met klei gevulde laagte aanwezig.

Ofschoon op de vindplaats bodemverstoringen dieper dan de bouwvoor zijn waargenomen, lijken de gaafheid en conservering van de vindplaats redelijk te zijn. In het plangebied zijn verstoringen van de bodem vastgesteld van 30 tot 70 cm -Mv. Er konden ter hoogte van de bestaande loods en de aanwezige oppervlakte verharding geen waarnemingen worden verricht. De exacte verstoringdiepte is hier tot dusver onbekend.

4.2 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van dit onderzoek wordt aanbevolen om bij bodemversturende activiteiten aanvullend archeologisch onderzoek te laten verrichten op de locatie van vindplaats 1 in het plangebied Hengelderweg 10 te Didam. Geadviseerd wordt om in dat geval dit vervolgonderzoek te laten plaatsvinden in de vorm van een proefsleuvenonderzoek.

Uitgangspunt van bescherming van archeologische waarden is ervoor te zorgen dat ingrepen die tot (fysieke) aantasting kunnen leiden, zoveel mogelijk vermeden worden. In dit verband moet worden opgemerkt dat het de voorkeur verdient de te vergraven oppervlakken bijv. op te hogen, waardoor de afstand van de aanwezige resten kan worden vergroot. Vanuit archeologisch

oogpunt heeft het namelijk algemeen de voorkeur om geen werkzaamheden te verrichten die tot fysieke aantasting van archeologische waarden kunnen leiden, maar tot behoud hiervan.

Indien wordt besloten dat de vindplaats niet kan worden behouden, is het wenselijk zo snel mogelijk een vervolgonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uit te laten voeren. Dit om in een vroeg stadium over voldoende gegevens te kunnen beschikken op grond waarvan het bevoegd gezag (gemeente Montferland) een besluit kan nemen met betrekking tot het al dan niet (geheel) opgraven van de vindplaats. Een proefsleuvenonderzoek (IVO-P) behoort conform de KNA versie 3.1 plaats te vinden op basis van een Programma van Eisen (PvE). Dit PvE dient voor aanvang van het onderzoek te worden opgesteld door een senior-archeoloog. Er dient dan een proefsleuf gegraven te worden ter hoogte van de nieuw te realiseren bedrijfshal. De locatie van deze sleuf dient zodanig geplaatst te worden dat een profielverloop van het hogere naar het lagere terreingedeelte aan de oostzijde van het plangebied opgetekend kan worden. Er dient hierbij rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van duikelende vondstlagen of dumpzones in het lagere terreingedeelte.

Met betrekking tot de bevindingen van dit booronderzoek kan contact worden opgenomen met de betreffende ambtenaar van de gemeente Montferland, mw. A. Zonneveld, c.q. de deskundig adviseur van de gemeente, drs. M.H.J.M. Kocken, regionaal archeoloog van de Regio Achterhoek (0314-321235; m.kocken@regio-achterhoek.nl).

Literatuur

- ANWB Media**, 2004. *Topografische Atlas van Gelderland, schaal 1: 25.000*. Moutaans Grafisch Bedrijf, Papendrecht.
- Deeben, J.H.C. (red.)**, 2008. *De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW), derde generatie (Rapportage Archeologische Monumentenzorg 155)*. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort (info: www.cultureelerfgoed.nl).
- Gazenbeek, G., R. Exaltus & J. Orbons**, 2008. *Cultuurhistorische Waardekaart Gemeente Montferland*. ArcheoPro Archeologisch rapport Nr. 828. Souterrains, Maastricht.
- Kastelein, D. & S. W. Jager**, 2009. *Plangebied Hengelderweg te Didam, gemeente Montferland; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven)*. RAAP-rapport 1989. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Koster, A., H. Tomas & W.J.H. Verwers**, 2001. *Venster op het verleden*. Didam-Kollenburg in de Laat-Romeinse tijd. Historische en Archeologische Stichting, Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Pijls, F.W.G.**, 1948. *De Bodemkartering van Nederland, Deel 1. Een gedetailleerde bodemkartering van de gemeente Didam*. Verslag landbouwkundige onderzoeken No. 54. Stiboka, 's-Gravenhage.
- Provincie Gelderland**, 2004. *Cultuurhistorische Waardekaart van de provincie Gelderland* (digitaal bestand). Provincie Gelderland, Arnhem.
- Ringnier, H.**, 2008. Plangebied Hengelderweg 6 te Didam, gemeente Montferland. Een bureau- en inventariserend veldonderzoek. *RAAP-notitie 2667*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Tol, A., P. Verhagen, A. Borsboom & M. Verbruggen**, 2004. Prospectief boren; een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie. *RAAP-Rapport 1000*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.

Gebruikte afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische MonumentenKaart
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
CHS	Cultuurhistorische HoofdStructuur
CHW	Cultuurhistorische WaardenKaart
CMA	Centraal Monumenten Archief
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden

IVO(-P)	Inventariserend VeldOnderzoek (Proefsleuven)
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvE	Programma van Eisen

Verklarende woordenlijst

eerdgrond

Donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen.

dekzand

Fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek' (Saalien: Formatie van Eindhoven; Weichselien: Formatie van Twente).
Dekzand

eolisch

Door de wind gevormd, afgezet.

fluviaal

Door rivieren gevormd, afgezet.

fluvioperiglaciaal

Door stromend water onder periglaciale omstandigheden afgezet.

fosfaat

Chemisch element dat in ruime mate voorkomt in het residu van dierlijke en/of menselijke afvalstoffen (uitwerpselen); in geval van een zeer hoge concentratie, in combinatie met aardewerk, houtskool e.d. en een dikke 'vuile' bruine of zwarte laag, wordt gesproken van een 'oude woongrond'.

horizont

Een bodemlaag waarin zich bepaalde bodemkundige processen afspelen.

leem

Grondsoort die wordt gekenmerkt door een hoog siltgehalte (bodemdeeltjes tussen 0,002 en 0,05 mm).

lutum

Minerale delen in de klei (deeltjes kleiner dan 2 µm).

periglaciaal

Heeft betrekking op de stroken rondom het door landijs bedekte gebied, op het daarop heersende klimaat en op kenmerkende verschijnselen in dit gebied.

podzol

Bodem met een uitspoelingslaag (E-horizont) en een inspoelingslaag (B-horizont). Het gehele proces van het uitloggen van de E-horizont en de vorming van een B-horizont door inspoeling van humus en ijzer heet podzolering.

Prehistorie

Dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven.

rivierduin

Door uitstuiving uit een riviervlakte hierlangs ontstaan duin (in Nederland meestal Weichselien of Vroeg Holoceen van ouderdom).

silt

Gronddeeltjes ter grootte van 0,002 tot 0,05 mm.

Weichselien

Geologische periode (laatste ijstijd, waarin het landijs Nederland niet bereikte), ca. 120.000-10.000 jaar geleden.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

Figuur 1. Resultaten booronderzoek.

Figuur 2. Situatiekening nieuwe bebouwing.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Bijlage 1. Boorbeschrijvingen.

Figuur 1. Resultaten booronderzoek.

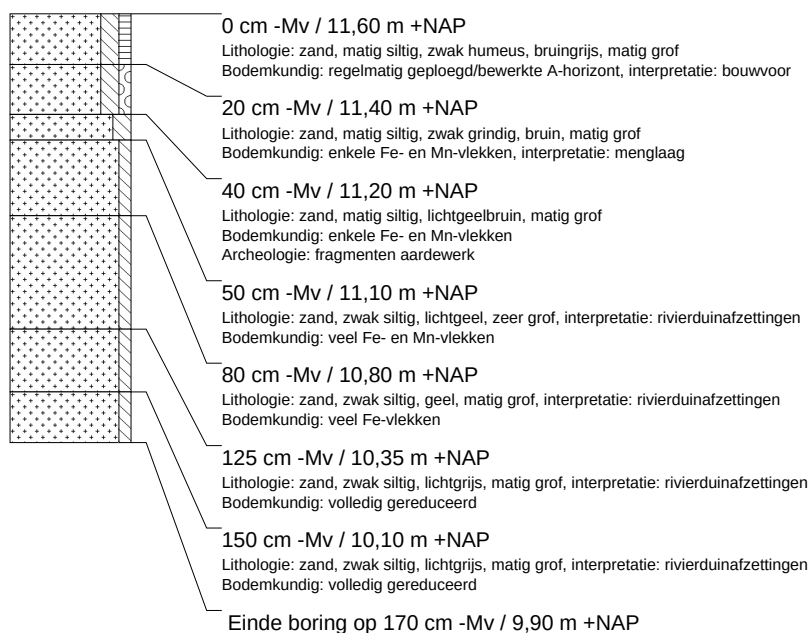
Archeologische perioden		Datering (gekalibreerd)
Nieuwe tijd		
Middeleeuwen	Laat	1500
	Vroeg	1050
Romeinse tijd	Laat	450
	Midden	270
	Vroeg	70 na Chr.
IJzertijd	Laat	12 voor Chr.
	Midden	250
	Vroeg	500
Bronstijd	Laat	800
	Midden	1100
	Vroeg	1800
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2000
	Midden	2850
	Vroeg	4200
Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	4900 / 5300
	Midden	6450
	Vroeg	8640
Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	9700
	Midden	35.000
	Vroeg	300.000

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Bijlage 1 Boorbeschrijvingen

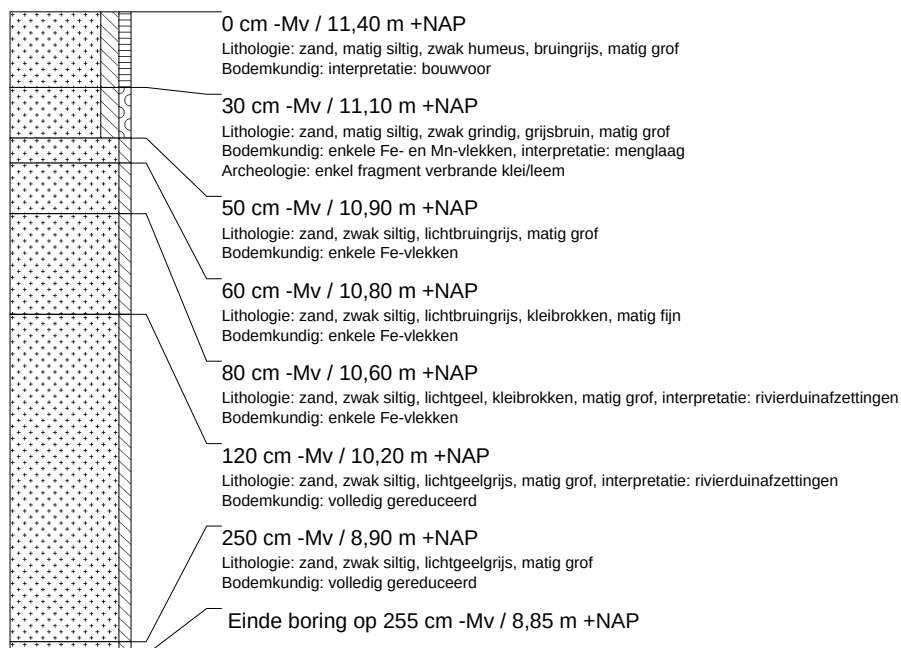
boring: MODH-1

beschrijver: LF/KG, datum: 4-11-2009, X: 205.326, Y: 438.695, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 40E, hoogte: 11,60, precisie hoogte: 1 m, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: 't Bonte Paard, uitvoerder: RAAP Oost

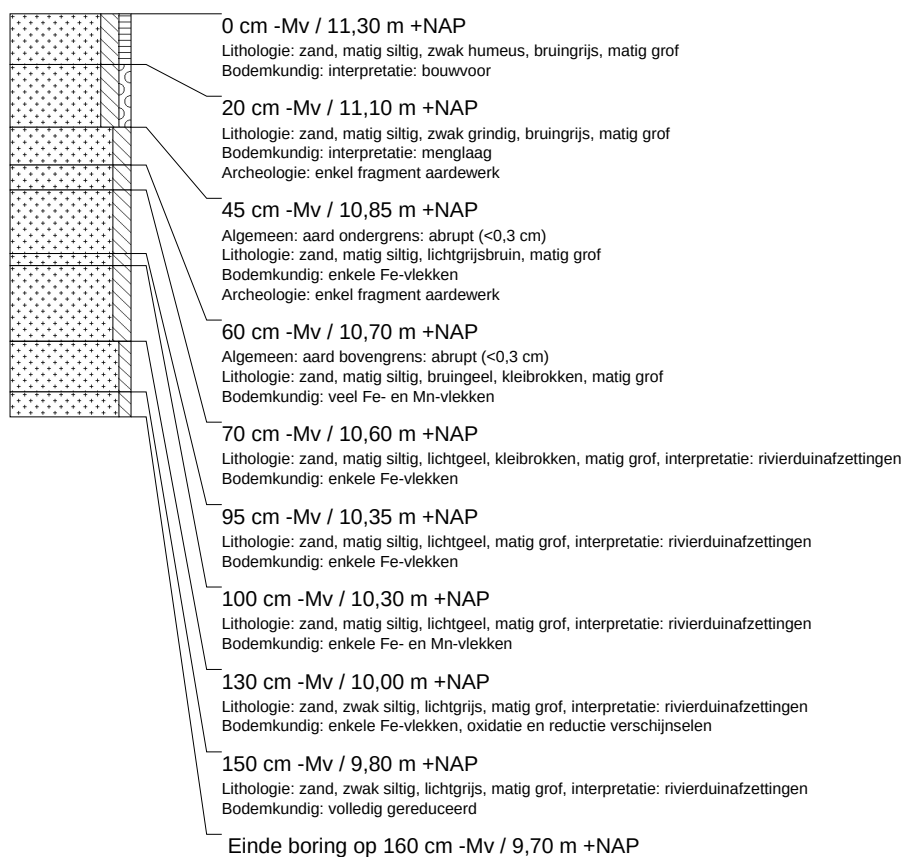
boring: MODH-2

beschrijver: LF/KG, datum: 4-11-2009, X: 205.326, Y: 438.679, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 40E, hoogte: 11,40, precisie hoogte: 1 m, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: 't Bonte Paard, uitvoerder: RAAP Oost

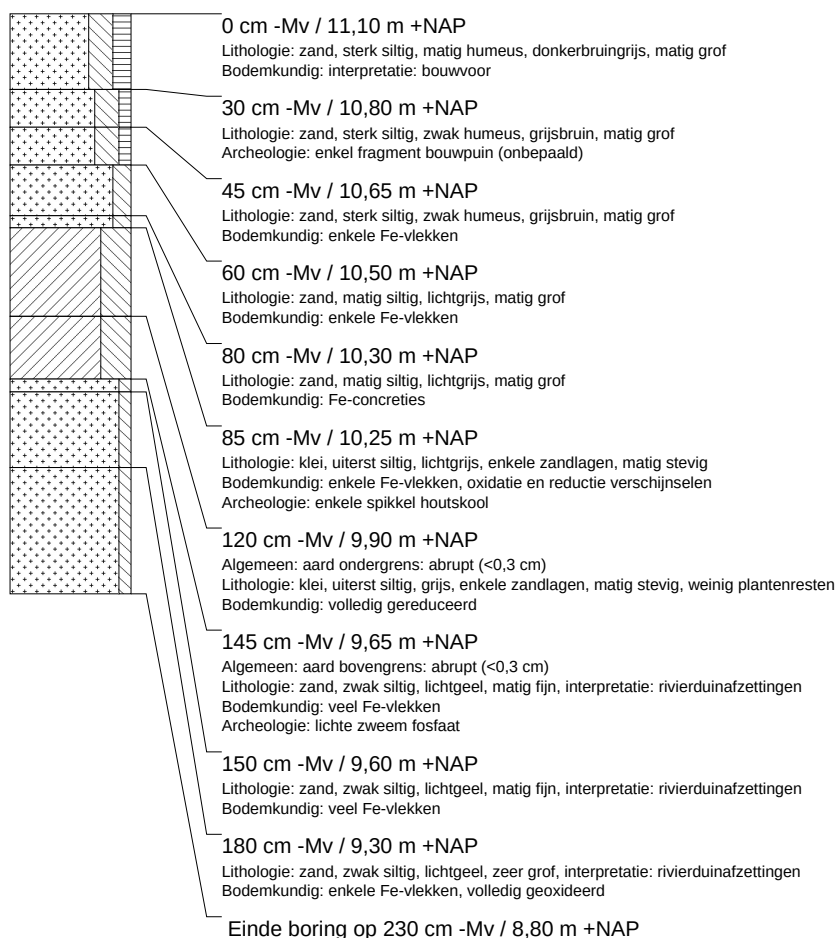
boring: MODH-3

beschrijver: LF/KG, datum: 4-11-2009, X: 205.346, Y: 438.679, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 40E, hoogte: 11,30, precisie hoogte: 1 m, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: 't Bonte Paard, uitvoerder: RAAP Oost

boring: MODH-4

beschrijver: LF/KG, datum: 4-11-2009, X: 205.366, Y: 438.679, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 40E, hoogte: 11,10, precisie hoogte: 1 m, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: 't Bonte Paard, uitvoerder: RAAP Oost

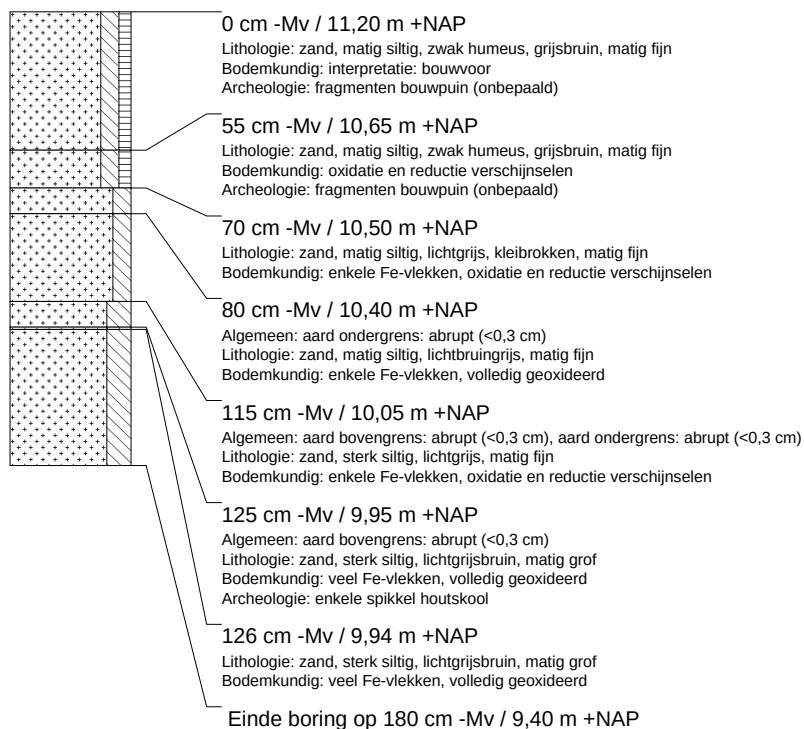
boring: MODH-5

beschrijver: LF/KG, datum: 4-11-2009, X: 205.386, Y: 438.678, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 40E, hoogte: 11,00, precisie hoogte: 1 m, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: 't Bonte Paard, uitvoerder: RAAP Oost

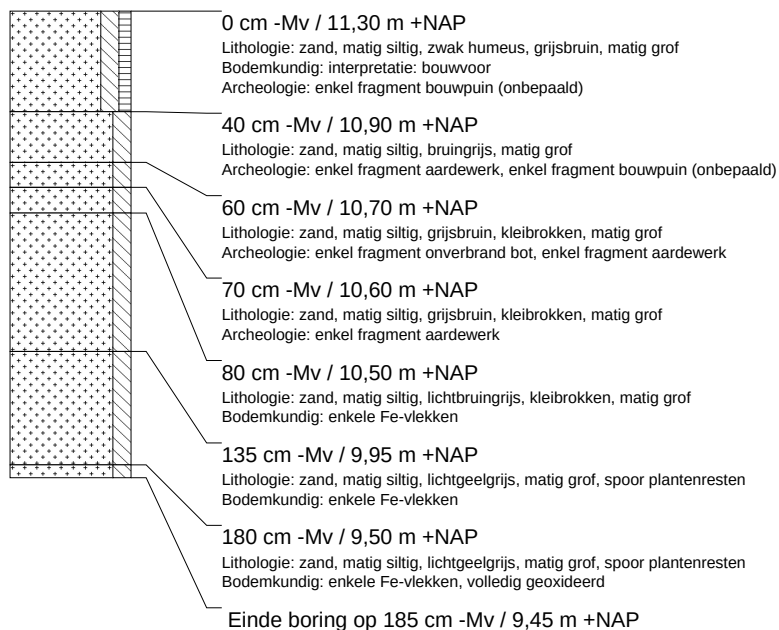
boring: MODH-6

beschrijver: LF/KG, datum: 4-11-2009, X: 205.373, Y: 438.698, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 40E, hoogte: 11,20, precisie hoogte: 1 m, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: 't Bonte Paard, uitvoerder: RAAP Oost

boring: MODH-7

beschrijver: LF/KG, datum: 4-11-2009, X: 205.358, Y: 438.692, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 40E, hoogte: 11,30, precisie hoogte: 1 m, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: 't Bonte Paard, uitvoerder: RAAP Oost

boring: MODH-8

beschrijver: LF/KG, datum: 4-11-2009, X: 205.336, Y: 438.689, precisie locatie: 1 m, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 40E, hoogte: 11,40, precisie hoogte: 1 m, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 en guts-3 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: 't Bonte Paard, uitvoerder: RAAP Oost

